

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede → nr 3 | 2005

Teaterliv i Berlin

side 12

- ▶ Er BPA en borgerrett? side 8
- ▶ Hvem får pleiepenger? side 22

innhold

Nyheter

- Økt innflytelse på eget liv 4
Konferanse og invitasjon til bokprosjekt 5
Spillehula - Nytt nettsted for underholdende programvare 6

Forbundslederen har ordet

- Rett til arbeid? 7

Tema

- Garantist for godt liv 8

NFU-nytt

- En borgerrettighet? 10
- Folkehøgskolene legger godt til rette 11

Reportasje

- Med teatersuksess i Berlin 14

Bakgrunn

- Foreldre sier nei til spesialskoler 16

Bøker

- Oppdiktet og sant 18

Lover og regler

- Pleiepenger – omsorgsyters "sykepengerrettigheter" 20

NFU-nytt

- 22

Minneord

- Bjørn Erik Øisjøfoss 25

samfunn for alle

Medlemsblad for Norsk Forbund
for Utviklingshemmede
Sju utgivelser per år.
Årsabonnement: 300,- kroner
ISSN: 0803-5105
Redaktør: Vidar Haagensen
Forside foto: David Baltzer/Zenit
for Theater Thikwa

Adresse: Samfunn for Alle
NFU
Rosenkrantzgt. 16
0160 Oslo
Sentralbord: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
Direkte: 22 39 60 61
E-post: vidar@funorge.org

Annonseaktivisør: AMN A/S
Postboks 24, 3340 Åmot
Telefon: 32 78 17 55
Layout: Hvarings as
Trykk: Allservice as

Utgivelser 2005 og annonsefrister side 6

Fra institusjonsliv til fritt liv med assistansestøtte

av Vidar Haagensen

Første halvdel av forrige århundre var preget av framtidsoptimisme og en tro på utvikling av et overmennesket. Samfunnslegemet og det enkelte individ kunne forbedres. Men noen ble anset som udyktig til forbedring. Blant de samfunnsudyktige var funksjonshemmede.

De ble satt bort på institusjoner, de ble sterilisert så de ikke skulle forplante seg eller de ble utryddet i Det Tredje Riket av nazistene. I Sovjetunionen skulle det nye sovjetmennesket avles fram. Da var det ikke plass for den uperfekte.

Vil du kjenne til institusjonslivet i tidligere Sovjetunionen skal du lese Hvitt på svart av Ruben Gallego. Hans beretning om sitt liv på forskjellige institusjoner for funksjonshemmede forteller om et system for sakte å pine livet ut av sårbare mennesker.

Det rystende ved boka er at Gallego ikke har skrevet en elendighetshistorie, men beretter om dagligliv og samholdet mellom barna og ungdommen på institusjonene han har bodd på.

Det er rene tilfeldigheter, og historiske årsaker som gjorde at det hvilte en beskyttende hånd over Gallego,

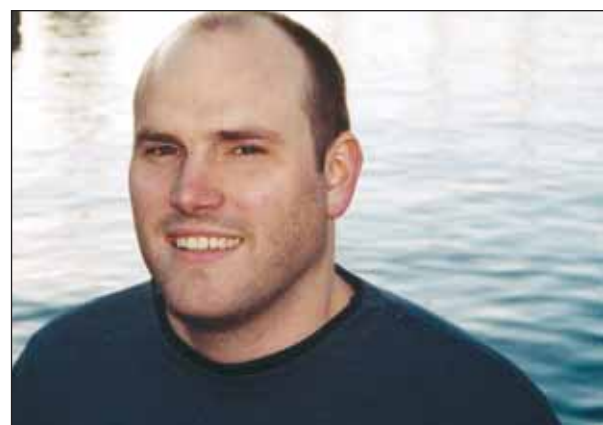
som gjør at han i dag kan fortelle sin historie. Egentlig skulle jeg vært død, som han sier.

Vi har lagt bak oss ideen om overmennesket, men vi har ikke sluttet å ekskludere funksjonshemmede. Tankene går lett til Øst-Europa som fortsatt har store institusjoner. Men det er ikke bare her institusjonene lever. I Vest-Europa er det i for eksempel Tyskland og Spania store institusjoner på opp mot 1000 beboere enkelte steder. Inclusion Europe har foretatt undersøkelser som viser til de samme kritiske merknadene som LossiusII-utvalget i Norge kom til. Utvalget undersøkte HVPU-institusjonene på 80-tallet og foreslo å legge dem ned. NFU kan bidra i Inclusion Europe med erfaringene med å bygge ned institusjonene.

På hjemmebane må vi være på vakt for ikke å få en reinstitusjonalisering. Stadig oftere blir boligkomplekser med svake grupper foreslått eller vedtatt bygd. I flere kommuner planlegges samlokaliserte boliger for utviklingshemmede med for eksempel tolv leiligheter. Dette fører med seg en tankegang om utviklings-

hemmede som en gruppe som skal få felles løsninger og en ekskludering ansvarsreformen skulle være med på å forhindre.

Stortingspolitikkerne må vekkes opp. De har nylig vedtatt en ny politisk forståelse av funksjonshemmende barrierer i samfunnet og ekskludering i Stortingsmelding 40, mens det praktiske resultatet av den økonomiske situasjon og kommunepolitikken fører oss galt av sted.

For hundre år siden ble funksjonshemmede sett på som mindreverdige mennesker. De ble satt bort på institusjon. Ruben Gallego har i "Hvitt på svart" skrevet om sitt opphold på institusjon i Sovjetunionen. Mange

funksjonshemmede bor fortsatt på institusjon i Europa. De har samme problemer som institusjonene hadde i Norge. Her hjemme må vi passe på så det ikke bygges nye små institusjoner. Det blir foreslått å bygge

boliger der ulike grupper skal bo sammen. Kommuner bygger mange leiligheter til utviklingshemmede på samme sted. Politikerne må bli fortalt at dette ikke går an.

Økt innflytelse på eget liv

Erfaringer i selvbestemmelse og brukermedvirkning ble delt på SOR-konferansen i mars. Regionale nettverk skal nå spre kunnskapen og øke bevisstheten i kommunene.

I mars holdt Samarbeidsrådet (SOR) konferanse om selvbestemmelse og brukermedvirkning for utviklingshemmede i den kommunale hverdag. Bakgrunnen er oppdraget SOR har fått fra Sosial- og helsedirektoratet. De skal dele erfaringer og resultater med selvbestemmelse for utviklingshemmede til landets kommuner. På konferansen ble det dannet regionale nettverk som skal arbeide fram til neste år med å øke selvbestemmelsen og kunnskapen om denne.

- Denne konferansen er et godt utgangspunkt for videre arbeid. Det har vært bra engasjement for temaet. Jeg vil trekke fram innslagene fra utviklingshemmede selv. De var viktig, sier Karl Elling Ellingsen som arbeider ved Høgskolen i Sør-Trøndelag og er prosjektleder i SOR.

Det var medlemmer av Rådgivningsgruppa i Bærum og tillitsvalgt fra den danske organisasjonen av utviklingshemmede ULF som presenterte sitt syn på konferansen.

- Det er så viktig at utviklingshemmede får tale sin sak selv, sier Ellingsen.

Et viktig resultat

På konferansen ble prinsipper for

- Vi har tatt ett skritt videre for å øke utviklingshemmede sin innflytelse over eget liv, sier Karl Elling Ellingsen.

selvbestemmelse presentert. Det er et av resultatene fra det arbeidet som SOR har gjennomført med støtte fra Sosial- og helsedirektoratet. Prosjektet startet med å se på om utviklingshemmede var med og bestemte i saker som angår den enkelte, og hva som eventuelt hindrer deltakelse og selvbestemmelse. Senere ble det bestemt å sette opp noen forutsetninger for at utviklingshemmede får sine interesser, mu-

ligheter og rettigheter ivaretatt.

En arbeidsgruppe ble nedsatt med utviklingshemmede representanter, tillitsvalgte fra NFU, ansatte fra kommune og stat og prosjektleder Ellingsen. Gruppen kom fram til de prinsippene som du finner på nettstedet www.sor-nett.no. Det aller viktigste for å sikre medbestemmelse, er at man tar seg god tid til å lytte til hverandre og til å bli kjent med personen.

På konferansen fikk vi se en videopresentasjon av NFUs kurs på Oppdal der prinsippene ble tatt i bruk. Fylkesleder i NFU Sør-Trøndelag, Steinar Nyland, fortalte om sine erfaringer fra kurset. Han fortalte hvordan deltakerne med utviklingshemming deltok i samtaler rundt prinsippene.

- Det er utrolig hva som skjer med folk bare de får slippe til, fortalte ham deltakerne på konferansen.

Lettlest se side 6.

Se også omtale av boka *Selvbestemmelse for tjenestenytere* på side 19.

Gode eksempler på selvbestemmelse: Vil du bidra til bok?

- Vi vil ha tekster om selvbestemmelse skrevet av personer med utviklingshemming. Vi er på jakt etter de gode eksemplene, sier Karl Elling Ellingsen.

- Vi søker etter bidrag fra utviklingshemmede selv eller bidrag hvor utviklingshemmede kommer til orde gjennom andres tekster og fortellinger. Tekstene som skrives må være skrevet av eller i samarbeid med utviklingshemmede. Bidragene skal handle om selvbestemmelse. Enten direkte eller indirekte, sier Karl Elling Ellingsen.

Han er i gang med et bokprosjekt om selvbestemmelse for utviklingshemmede. Boka skal utgis av Universitetsforlaget i 2006.

- Noen er mer sårbare i forhold til å utnytte retten sin til selvbestemmelse, og til å medvirke i demokratiske prosesser. Ofte finner vi unnskyldninger eller forklaringer på enkelt hendelser. Vi sier gjerne at det var til hans eget beste når vi tok beslutningen på hans vegne, eller at akkurat i denne saken var ikke vedkommende så veldig interessert i å bestemme selv. Summerer vi opp alle slike enkelthendelser og får tallet «nesten bestandig», begynner det kanskje å demre for oss at noen behandles forskjellig, eller rammes systematisk.

De gode eksempler

- Boka skal formidle gode eksempler. Med gode eksempler mener vi eksempler der utviklingshemmede har reell innflytelse. Eksempler på utviklingshemmede som bestemmer selv, utviklingshemmede som driver

sine egne organisasjoner, og hvor utviklingshemmede har bruker- medvirkning og praktiserer sine demokratiske rettigheter.

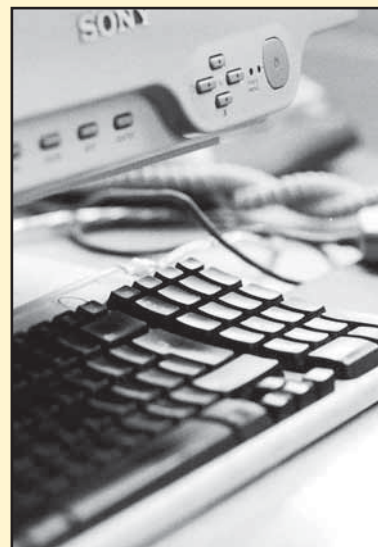
- Den skal vise i hvilke situasjoner denne retten faktisk forekommer og praktiseres i dag, og peke på hvordan denne retten både kan og må utvides til flere områder. Boka skal vise hvorfor det er galt å anta at utviklingshemmede ikke er i stand til å bestemme selv.

Vi er i ferd med å utvikle en kunnskapsbase bestående av tekster, fortellinger, videoer og kursmateriell, hvor utviklingshemmede selv er sentrale aktører. Det er for å si det enkelt, utviklingshemmede selv som taler: Denne kunnskapen får en viktig plass i boka. Det er her vi nå henvender oss til dere; utviklingshemmede, kommunene, fagpersonet; pårørende, media, alle som kjenner noen eller som selv gjerne kan tenke seg å skrive ned egne erfaringer; opplevelser; prosjekterfaringer og prosjektideer; som dere mener kan være med å fylle ut boka.

Vil du skrive eller har du tips, kontakt Karl Elling Ellingsen på telefon 901 06 240 eller på e-post Karl.E.Ellingsen@hist.no

Lettlest se neste side.

Nettsted for søsken

Vi lurte på om noen vet om det finnes et nettsted for de som har søsken som er "annerledes"? Vi har ikke klart å finne noen for søsken - bare for foreldre.

Hvis det ikke finnes noen, så er vi to søsken som kunne tenke oss å lage et slikt nettsted eller nettside. Vi ønsker at det kan bli et sted der søsken kan møte andre som har det likt som de, hvor de kan snakke om hva som helst, uten at noen dømmer dem. Vi har selv ei søster med Downs syndrom.

Men dette er ganske mye arbeid så vi vil ikke begynne med dette hvis ingen er interessert i dette? Så send oss en e-post til krstba@hotmail.com hvis dere synes dette er en god idé? Det hadde også vært fint om noen ville hjelpe oss med dette prosjektet, så vi trenger hjelp, og alle som vil hjelpe til kan også gi beskjed om det.

Hilsen Anette og Kristin Stanwick Bårnås

Spillehula

Savner du informasjon om underholdende programvare for funksjonshemmede? Du finner nå informasjonen på et nytt nordisk nettsted.

Fra funksjonshemmede, foreldre og fagfolk på området har det over lengre tid blitt etterspurt informasjon og veiledning om underholdende programvare, samt mulighet for å laste ned ikke opphavsrettbeskyttet materiale (bilder, lyd og video). Det nye nettstedet ønsker å imøtekomme dette behovet, samt å gjøre det enkelt å finne fram til ønsket informasjon.

Nettadressen til den nye nordiske siden er: www.spillehula.no og samarbeidspartnerne bak nettstedet ønsker tilbakemelding på innholdet

og ønsker å legge ut mer materiale som ikke er opphavsrettslig beskyttet.

Nettstedet er et samarbeid mellom Furuboda og Funka Nu i Sverige og MediaLT i Norge. Det er kommet som et resultat av prosjektet Underholdende programvare for mennesker med sammensatte lærevansker. NFU er med i styringsgruppa for prosjektet, som er støttet av Forskningsrådet.

Lettlest se under.

Familiedager

for familier som har barn med utviklingshemming

Hurdal Verk: 12. - 17. juli 2005

Variert aktivitetstilbud for hele familien

Program og nærmere opplysninger:
Norsk Luthersk Misjonssamband
 Sinsenvn. 25, 0572 Oslo
 telefon: 22007200 e-post: kwittersof@nlm.no

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede

Utgivelser

Utgivelse 4 - uke 24
Annonsefrist 30. mai

Utgivelse 5 - uke 35
Annonsefrist 8. august

Utgivelse 6 - uke 42
Annonsefrist 26. september

Utgivelse 7 - uke 50
Annonsefrist 21. november

Nytt nettsted med samme adresse

www.nfunorge.org

Bestemme i eget liv
 I mars var det konferanse om utviklingshemmede og innflytelse i egen hverdag. Utviklingshemmede presenterte hvordan de får være med å bestemme over eget liv og i kommunale hverdag.

Prinsipper for selvbestemmelse er blitt laget. De ble presentert. NFU fortalte om kurs som ble holdt på Oppdal. Der snakket utviklingshemmede sammen

med utgangspunkt i prinsipene. Du kan finne prinsipene på nettstedet www.sor-nett.no under overskriften selvbestemmelse.

Skrive i bok?
 Det skal lages bok om utviklingshemmede og det å bestemme i eget liv.
 - Vi ønsker at utviklingshemmede skal skrive sine historier om det å bestemme. De kan få hjelp av andre til å fortelle sin historie, sier Karl

Elling Ellingsen.
 Han forteller de er ute etter de gode eksemplene på selvbestemmelse.

Nettstedet Spillehula
 Du finner informasjon om underholdende programvare for funksjonshemmede på nettstedet www.spillehula.no. Det er mulighet for å laste ned bilder, lyd og video der også.

Rett til arbeid? av Helene Holand

Voksne mennesker med utviklingshemming har rett til arbeid. Dette er visjonen vår som vi har nedfelt i prinsipp 8. Det er en spenstig visjon at alle skal ha rett til et arbeid. Det er en visjon som går på tvers av dagens økonomistyret samfunn der alt må styres og telles i kroner og øre. Hovedpunktet i prinsippet kan det forstås som at NFU legger en verdibasert tolkning til grunn når vi definerer arbeid. I en slik definisjon vil arbeids sees som en fellesbetegnelse på mange ulike sosiale aktiviteter som vedlikeholder allment verdsatte sosiale institusjoner.

Vårt samfunn definerer bare det som arbeidsmarkedsetaten bedriver som arbeid. I praksis betyr det at lov og regelverk i Norge skiller mellom arbeid og dagaktiviteter. I et underpunkt til prinsippet vårt har vi definert arbeid slik: "Arbeid er en prosess eller deler av en prosess som fører til verdiøkning av et produkt eller tjeneste som skal ut på et marked". Denne definisjonen kan tyde på at NFU har beveget seg mot en sosialøkonomisk definisjon som er tilpasset det norske lov og regelverk.

Hva er arbeid og hva legger vi i visjonen om at alle skal ha en jobb å gå til? For de fleste betyr et kvalitativt

godt liv å ha kontakt med andre mennesker, ha venner og å ha ulike sosiale arenaer å opptre på. Vi regner det som viktig å komme ut av sitt eget hjem en periode på dagen, gå på en jobb eller gå ut å treffe andre. Mange personer med utviklingshemming går på arbeid på en VTA bedrift og mange har et tilbud på et dagaktivitetssenter der de treffer andre. Mange opplever aktivitetssenteret sitt som sitt arbeid eller sin jobb.

Den siste tidens medieoppslag og diskusjon har satt spørsmålet under lupen. Hva er et arbeid? Og hva er en rimelig lønn for det arbeidet som blir utført? Skodje kommune mente at alle skal få lov til å arbeide om de ønsker det, men de skal ikke for lønn for det arbeidet de utfører. Det trenger de jo ikke for arbeidstakerne har jo trygd. Dette er ikke et unikt tilfelle, mange norske kommuner har fattet tilsvarende vedtak de siste årene.

Innrapporterte tall og undersøkelser viser at omtrent like mange personer med utviklingshemming har arbeid i VTA bedriftene og tilbud i kommunale bedrifter eller dagsentre. I VTA bedriftene kan det bli inngått tariffavtale. En slik avtale vil sikre arbeidstakerne en minimumslønn. Det er et problem at kommunale

dagsentre og kommunale bedrifter ikke gir den sammen muligheten til minimumslønn.

I den delen av intervjuet med meg som ikke ble sent på TV fikk jeg spørsmålet om det var så farlig med disse 6 kronene for det var jo ikke et så stort beløp. Hadde vi i tariffoppgjøret sagt ja til en reduksjon i lønna på 6 kr pr. time ville det blitt et ramaskrik og jubelen ville ha stått i taket om vi hadde fått en lønnsøkning på 6 pr. time. Men for de som lever på en uførepensjon er dette altså ikke så mye.

Voksne mennesker med utviklingshemming har rett til arbeid. NFU skiller ikke mellom arbeid og dagaktiviteter. Det gjør samfunnet, men det

er blitt diskutert i det siste. Skodje kommune ble kjent for å ta lønna fra utviklingshemmede. Alle skulle få jobbe, men ikke få lønn. De

hadde trygd var argumentet. Det ville bli ramaskrik hvis vanlige lønnsnettaker fikk 6 kroner mindre i timelønn.

Hva er BPA?

Brakerstyrt Personlig Assistanse (BPA) er en alternativ organisering av praktisk og

personlig assistanse til funksjonshemmede der personen selv er arbeidsleder for sine personlige assistenter. Den funksjonshemmede kan i prinsippet styre hvem han/hun vil ha som assistent, hva assistenten skal gjøre, hvor og til hvilke tider assistansen skal gis. Målet med BPA er å bidra til at funksjonshemmede får et aktivt og mest mulig uavhengig liv.

I følge Sosialtjenesteloven plikter kommunen å tilby BPA til de som trenger det, jf. § 4-2:

· "De sosiale tjenester skal omfatte; · praktisk bistand og opplæring, herunder brukerstyrt personlig assistanse, til dem som har et særlig hjelpebehov på grunn av sykdom, funksjonshemming alder eller av andre årsaker"

Rundskriv I-20/2000 til lov om sosiale tjenester mv. - gir ytterligere informasjon om hvordan ordningen skal praktiseres. Rundskrivet beskriver følgende tre måter kommunene kan forvalte sitt ansvaret for BPA på:

- Personen er både arbeidsleder og arbeidsgiver
- Personen er arbeidsleder, kommunen er arbeidsgiver
- Personen er arbeidsleder, et andelslag er arbeidsgiver (for eksempel ULOBA)

I praksis er det ordninger der personen deler arbeidslederrollen med en annen eller der en nærpersion har hele arbeidslederrollen. Det siste kaller ULOBA for assistansegarantist.

Garantist fo

Tekst og foto: Vidar Haagensen

I mars presenterte ULOBA sluttrapporten fra prosjektet Borgerstyrt personlig assistanse med assistansegarantist. Etter 15 år med brukerstyrt personlig assistanse oppsummerer ULOBA at personer med assistansegarantist får bedre liv med ordningen.

RO-konferanse i februar samlet deltakere med bakgrunn som assistanseleder, assistenter, kommunalt ansatte og organisasjoner som arbeid for brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Etter 15 år var det tid for å se på suksessen. All forskning som har tatt for seg ordningen konkluderer med suksess. Ole Petter Askheim kan vise til at ni av ti personer med BPA er tilfreds med ordningen.

Det som gjør ordningen så populær er at den har gitt muligheter for økt livskvalitet. Personene har mulighet til å velge egne assistenter. Den gir fleksibilitet i forhold til hvilke oppgaver assistentene skal gjøre. Det blir færre hjelpepersoner å forholde seg til. Det gir mulighet til å leve et aktivt liv. En får større forutsigbarhet og fleksibilitet med tanke på når en kan få assistanse. Mulighetene for større uavhengighet i forhold til hjelp fra familie og venner øker. Personene er tilfreds med den faktiske brukerstyringen ordningen gir.

Assistanse til utviklingshemmede Dette er resultatene fra undersøkelser som tar for seg alle typer funksjonssnedsettelse. Hvordan fungerer så

ordningen for personer som selv ikke kan være arbeidsleder? Det har ULOBA nå dokumentert gjennom prosjektet Borgerstyrt personlig assistanse med assistansegarantist. ULOBA er et andelslag av personer med BPA-ordning. Rapporten fra prosjektet ble presentert på konferansen FOLK ER FOLK i begynnelsen av mars.

Bakgrunnen for prosjektet var at det etter lovfestingen av BPA i 2000, ble vanskeligere for folk som ikke selv kan lede en ordning å få innvilget BPA. ULOBA erfarte at det var behov for å utrede BPA til barn, ungdom og voksne som ikke selv kan være arbeidsleder i egen BPA-ordning.

Prosjektet har tatt utgangspunkt i ti BPA-ordninger med assistansegarantist rundt om i landet. Assistansegarantistene er intervjuet om sine erfaringer med å lede ordningene og hvilke tanker de har gjort seg om opplæring både av seg selv som ledere og av assistentene i ordningene.

Friere og bedre liv Assistansegarantistene er gjennom-

r godt liv

gående svært tilfredse med å ha fått BPA til sitt barn eller sin ektefelle. De forteller at BPA er et verktøy som gir muligheter for å leve et friere og bedre liv for personen som har assistansebehovet. Ordningen er også en forutsetning for at vedkommende med assistansebehov kan fortsette å bo hjemme. Assistansegarantistene har mange positive erfaringer å vise til for livet til barnet eller ektefellen, men også for seg selv som nærstående person, og for resten av familien.

Forskjellen mellom BPA og BPA med assistansegarantist er at assistansegarantistene ikke alltid er til stede der assistansen gis, i motsetning til personer som selv er arbeidsleder og får assistanse på egen kropp.

Rapporten peker på at personer med en funksjonsnedsettelse i ledelseevne må få støtte til sin beslutningstaking for å styre eget liv. Hvordan tydeliggjøre preferanser og hvilke valg personen med assistansebehov vil ta blir sentralt. Det er nærpersoner som kjenner personen inngående og derfor er best egnet til å være assistansegarantist, og kompensere for nedsatt ledelseevne. Det blir assistansegarantisten som må veilede og gi opplæring til assistentene for å gjøre dette mulig.

Overgangen fra kommunale tjenester til BPA med assistansegarantist gir kvalitetsforbedring i assistansen for

Prosjektleder Helga Brun Hennem leder an i debatten

flere av personene som er intervjuet i undersøkelsen. Det fører til bedret livskvalitet.

Rapporten tar opp hvilke forutsetninger som må være til stede for at BPA med assistansegarantist skal fungere optimalt. To viktige aspekter trekkes fram. Assistansegarantistene må ha god kunnskap om hvordan å lede assistentene og være tydelig og bevisst egen rolle. Dette var det bred enighet om blant assistansegarantistene. Viktig for å lykkes er gode kommunikasjonsferdigheter, rekrutteringsferdigheter og veiledingsferdigheter.

Etterlengtet avklaring

Før ULOBAs konferanse kom det en gledelig melding. Sosial- og helsedirektoratet kom med en presisering av rundskrivet om BPA som er viktig for utviklingshemmede. I brevet an-

befaler direktoratet at kommunene legger til rette for at personer med utviklingshemming gis mulighet til å få tjenestene organisert som personlig assistanse, når denne ordningen anses mest hensiktsmessig.

I mai legger regjeringen fram Kommuneproposisjonen for Stortinget. Den inneholder en gjennomgang av BPA. På RO-konferansen i februar signaliserte rådgiver Birgit Friele, fra Sosial- og helsedirektoratet, at rettighetsfestingen vil bli vurdert enten ved endring av hjemlingen i sosialtjenesteloven, kun gjennom et nytt rundskriv eller eventuelt om det er behov for egen lov. En vil også se på ulike modeller for statlig medfinansiering av ordningen. Samfunn for alle vil komme tilbake til dette i senere utgivelse.

En borgerrettighet?

ULOBA vil ha rettighetsfestet borgerstyrt personlig assistanse og assistansestønad. Det er nødvendig for å gi personer med omfattende assistansebehov lik mulighet til å delta i samfunnet.

ULOBA har kommet regjeringens gjennomgang av BPA-ordningen i forkjøpet med å fremme eget lovforslag. Noen typer assistansebehov er så grunnleggende at de i seg selv må utløse en udiskutabel rett til egenstyring gjennom BPA, mener andelslaget. Lovforslaget innebærer også at det finansielle hovedansvaret for BPA løftes opp på statlig nivå. Tilbakemeldingen fra det politiske miljøet og fra myndighetene er positiv.

Lovforslaget skal vise hvordan ULOBA vil at BPA skal rettighetsfestes for å hindre diskriminering av personer med assistansebehov. De mener BPA skal rettighetsfestes i sosialtjenesteloven. Det er kommunene som må ha ansvaret for forvaltningen av tjenestetilbudet til innbyggerne. Assistansestønaden vil de forankre i trygdeloven. De ønsker å se på stønad til assistanse parallelt med for eksempel hjelpestønad og omsorgslønn. Andelslaget påpeker at

det er ikke meningen å erstatte disse stønadene, men at BPA skal være et alternativ.

Rett på assistanse

ULOBA mener at "rett til Borgerstyrt personlig assistanse og Assistansestønad har den som på grunn av varig funksjonsnedsettelse har behov for assistanse til" en eller flere av kriteriene under:

- å stå opp og å legge seg
- personlig hygiene
- å kle av og på seg
- å spise og å tilberede mat
- å kommunisere med andre
- å orientere seg
- andre oppgaver som krever
- Inngående kunnskap om personen

Målgruppen er personer med varige fysiske eller psykiske funksjonsnedsettelser som forårsaker et omfattende behov for assistanse i dagliglivet. Definisjonen av assistansebehov skal ikke ekskludere noen form for ned-

satt funksjonsevne. Det er grad av avhengighet på assistanse som skal avgrense den som har udiskutabel rett på BPA, og den som bare har rett på å få en skjønnsmessig vurdering av behovet.

Finansiering

Assistansebehov på inntil 20 timer i uka skal dekkes av kommunene, er ULOBAs forslag. Timetall over dette skal dekkes av staten. Assistansestønaden skal utbetales til personen med BPA til egen disponering. Det vil sikre at personen får frihet til å velge hvem som skal være arbeidsgiver for ordningen. I dag er det kommunene som sitter med retten til å velge dette.

Den totale finansieringen av ordningen vil kreve friske midler, men ULOBA peker på at det er midler som ved innføring av lovforslaget kan omdisponeres. Eksempler de gir er midler fra tilskudd til særlig ressurskrevende brukere og hjelpestønad.

Assistansegarantist
Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) er en sosial tjeneste. Det er for personer som trenger hjelp til grunnleggende behov. For eksempel til personlig hygiene eller hjelp til å foreta valg i hverdagen. Personen styrer selv sine assistenter. En assistansegarantist kan lede

assistentene for en person som ikke kan styre selv. Dette kan være bra for utviklingshemmede. BPA fører til et bedre liv. Det blir færre assistenter å forholde seg til. En styrer når og hvilken hjelp en skal få.

Egen lov
ULOBA er en organisasjon for personer med BPA. De vil ha BPA som en rettighet. Du skal ha krav på assistanse hvis du har bestemte behov. Det er grunnleggende behov for hjelp til å klare deg i hverdagen, enten det gjelder gjøremål eller kommunikasjon.

- Folkehøgskolene legger godt til rette og økonomisk stønad lar seg ordne

Tekst: Vidar Haagensen

Folkehøgskolene gjør en god jobb og det er mulig å finne løsninger på det økonomiske. Det er reaksjonen fra foreldre som har fått sine utviklingshemmede inn på folkehøgskole.

Det forteller foreldre til utviklingshemmede som har kontaktet Samfunn for alle på bakgrunn av saken i forrige utgivelse. Datteren til Leif Bårnås må ut med ekstra utgifter for å gå på folkehøgskole. Han mener dette må dekkes fra det offentlige. Foreldre vi har snakket med forteller at det økonomiske har løst seg. Det er gjennom Folketrygden at flere har fått stønad til opphold på folkehøgskole. Du kan oppsøke ditt trygdekontor med informasjonen du finner i faktaboksen på denne siden for å virkeliggjøre et folkehøgskoleår.

- På samme måte som andre elever kan utviklingshemmede søke om lån og stipend, sier Petter Wold fra Aust-Agder. Datteren går nå på andre året på folkehøgskole. Hun gikk første året på Jæren Folkehøgskole.

Folkehøgskolene får dobbelt statsstøtte per elev med nedsatt funksjonsevne og skal være åpne for alle. Steinar Sandnes, leder i opplæringspolitisk utvalg i NFU, tok i forrige utgave til ordet for å frata statsstøtten fra folkehøgskoler som

forskjellsbehandler elever med funksjonshemming.

Leif Bårnås vil ikke laste folkehøgskolene for ekstrautgiftene.. Det er ekstrautgiftene til pleie han vil det offentlige skal dekke. 145 000 kroner er regnestykket fra folkehøgskole datteren har kommet inn på.

- Det er det offentlige som må betale merutgifter til det skreddersydde opplegget. Hjemkommunen eller fylkeskommunen må gi stønad. Å trekke tilbake støtten til folkehøgskolene mener jeg er feil. Det er ikke deres problem, sier han.

Det syne å være forskjellsbehandling på søknadene om støtte til folkehøgskoleopphold for utviklingshemmede. Det kommer an på hvor i landet du befinner deg.

NFU arbeider med å få klargjort hvordan stønad til folkehøgskole skal gis. Forbundet ønsker klarhet i hvordan stønaden gis og hva folkehøgskolene kan kreve. Vi vil komme tilbake til saken når et svar kommer fra Rikstrykdeverket.

Selvstendighet og ferdigheter for dagliglivet

Folketrygdens § 10-7 tredje ledd sier at "til et medlem som fyller vilkårene i § 10-6, kan det også ytes tilskott til opplæringstiltak"

Paragraf 10-6 omhandler stønad til bedring av funksjonsevnen i dagliglivet:

Når et medlem har fått sin funksjonsevne i dagliglivet vesentlig og varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte, ytes det stønad etter § 10-7.

Stønaden ytes i forbindelse med tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for å bedre medlemmets funksjonsevne i dagliglivet eller for at vedkommende skal kunne bli pleid i hjemmet.

Departementet gir forskrift om stønad etter denne paragrafen og sier at "Det kan bare gis stønad til opphold ved folkehøgskole i ett skoleår. Utgifter til hjemreise dekkes ikke."

- Folkehøgskolene gjør en god jobb, sier foreldrene til utviklingshemmede som har gått på folkehøgskole.

De fleste har funnet måter å få dekket utgiftene på. Leif Bårnås vil ikke klandre folkehøgskolen for at de krever

ekstra for opplegget for datteren. Han vil at kommunen eller fylket skal betale.

FORVIRRING: I fint selskap i Maison de Sante. Fra venstre Torsten Holzapfel, Wolfgang Fliege (i bakgrunnen), Almut Lücke-Münörfer, Jonny Chambilla, Tim Petersen, Ronny Dollase og Peter Pankow (foran til høyre) (Foto: David Baltzer)

Med teatersuksess i

Tekst og foto: Kari Gåsvatn

Peter Pankow og Torsten Holzapfel er skuespillere. Fordi de også har en utviklingshemning, hadde de ikke adgang til vanlig teaterutdanning. Nå er de likevel del av et anerkjent teaterensemble.

Peter og Torsten er nemlig med i Thikwa Theater i Berlin. Teatret har nettopp spilt for fulle hus og fått begeistrede kritikker og stående applaus med ett av sine stykker. Thikwa trekker til seg kjente regissører og koreografer, og vekker oppsikt også internasjonalt.

Fire av skuespillerne ved Thikwa var også med i spillefilmen «Kroko» som hadde premiere i fjor og ble tildelt den tyske filmprisen i sølv. For tiden består ensemblet av 19 mennesker med ulike funksjonshemninger, de fleste med en utviklingshemning, men også noen med psykiske eller sosiale funksjonshem-

ninger. I tillegg kommer administrasjon og kunstnerisk ledelse. I hvert stykke som kommer på scenen, spiller funksjonshemmede og ikke-funksjonshemmede sammen. «Mennesker med og uten offentlig definerte funksjonshemninger», som Thikwa liker å uttrykke det.

VEKSLING MELLOM KUNSTARTER: Torsten Holzapfel og Peter Pankow forteller og viser fram treskulpturer de lager.

VED STAFFELIET: Conny Glownewski liker best å male.

Berlin

Utfordrer klisjeer

Werner Gerber fra Sveits er regissør for den siste suksessen. Mange har spurt ham om det ikke er vanskelig å arbeide med skuespillere med en utviklingshemning.

- Da svarer jeg at alle skuespillere er vanskelige å ha med å gjøre. Mange spør hvem som er de gale. Mitt svar er at alle skuespillere er litt gale, sier han.

- Vi oppfatter oss som et profesjonelt teater. Det gis ingen bonus for å ha en funksjonshemning, men vi forventer likebehandling, sier Gerlinde

Altenmüller, kunstnerisk leder ved Thikwa. Miljøet innbyr til å snakke åpent om diagnoser. Samtidig utfordres klisjeene rundt diagnosene.

- Vi utfordrer samfunnets primitive oppfatning av mennesker med utviklingshemning. Dermed bedriver vi også samfunns- og kulturkritikk, sier Gerlinde.

Nettopp slik godt teater skal. Thikwa er ikke bare teater, men et helt verksted for ulike kunstneriske uttrykk. Verkstedet ligger i Oranienstrasse i Kreuzberg, Berlins multikulturelle bydel med en rekke alternative og eksperimenterende prosjekter.

Verksted

Som andre små teatre sliter Thikwa med for liten plass. Kostymer og andre rekvisitter presses inn i trange

lokaler. Torsten og Peter er omvisere til de ulike rommene. Thikwa teaterverksted består av tre avdelinger, en for skuespill og dans, en for håndverk og grafikk og en for maleri og skulptur. Noen sitter fordypet over tegnebrettet, andre står med paletten ved straffeliet, mens atter andre skjærer, former og pusser treskulpturer. Thikwa har også utstillinger og deltar på festivaler for billedkunst. Peter viser fram kunstdyret han har laget, halvt gulrot og halvt potet og døpt «eumel».

- Man må ikke alltid forstå kunst, må man vel, sier Peter, og forteller at skapningen også har vært på scenen.

Ideen med forskjellige avdelinger er at impulser overføres mellom områdene, fra håndverk til atelier og videre til scenen, mens ideer fra

SAMFUNNSKRITIKK: - Vi vil utfordre samfunnets primitive oppfatninger, sier Gerlinde Altenmüller, kunstnerisk leder ved Thikwa, her i samtale med Almut Lücke-Mündörfer.

PAUSE I SPISEROMMET: Foran Jonny Chambilla og Martina Nitz. Bak fra venstre Vincent Martinez, Conny Glownewski, Janette Lange, Almut Lücke-Münsdörfer og Sabrina Bremer.

scenen flyter tilbake til billedkunst og håndverk.

- Veksling er en hjelp til å bearbeide kunstneriske problemer, utdype intensiteten i uttrykket og fremme refleksjon. Slik oppstår kvalitet. Mange tror mennesker med utviklingshemning ikke kan tenke abstrakt, men det er en stor misforståelse, sier Gerlinde.

Arbeidsdagen i Thikwa varer fra 8.30 til 15.30 hver dag. I spilleperioder blir det også flere timer hver kveld. Midt på dagen leveres mat fra et storkjøkken.

Kvalitet

Jeg besøker Thikwa en mandag midt mellom en spilleperiode og nye prøver. Koreograf Riki von Falken har sett det siste stykket og ønsker å ha med en av skuespillerne i en danseforestilling. Nå øver hun sammen med Tim i scenerommet. Tim var utsatt for en ulykke og fikk en hjerne-skade som barn. Men den musiske evna er ikke skadet. Den svake handa har en historie å fortelle. Gjennom musikken og dansen blir smerten forvandlet til kvalitet.

Almuts diagnose er borderline. - Jeg mangler et filter og svinger mellom galskap og normalitet. I det siste stykket hadde hun rollen som den mest fornuftige.

- Slik får jeg større selvinnsikt og lærer nye sider ved det å være menneske, sier hun. Almut bruker nå mye tid på å lese teori om kunst.

Men det er ikke nødvendig å kunne lese et rollehefte for å spille i Thikwa. Det er ikke engang nødvendig å kunne snakke. For eksempel Ronny snakker lite, men har spilt i flere stykker. Først nå har han hatt roller hvor han snakker, og han har fått bedre artikulering.

- Men det er ikke det som er målet. Vi har et utvidet språkbegrep, som ikke omfatter bare ord. Man kan meddele seg også i bevegelse og samspill, sier Gerlinde.

Ut i samfunnet

Hun ønsker å utfordre samfunnets alminnelige forestilling om «den flinke funksjonshemmede».

- Når vi tar opp nye medarbeidere, ser vi ikke etter begavelser, men etter mennesker som kan utvikle seg. For kunstnere flest er begavelse bare en liten bit, og resten hardt arbeid. Slik er det her også.

Gerlinde er kostyme- og industri-designer og kunstterapeut, og har vært sentral i utviklingen av Thikwa, som i første omgang var et modellprosjekt for å fremme selvstendighet hos mennesker med utviklingshemning. Hennes drøm hadde alltid vært å starte en institusjon hvor mennesker med ulike funksjonshemninger arbeider kunstnerisk sammen med andre kunstnere.

Hun er kritisk til den tradisjonelle bruken av kunstneriske aktiviteter som rent tidsfordriv for mennesker med funksjonshemning.

- Det er viktig å gå ut i offentligheten. Slik kan vi åpne samfunnsrommet for mennesker med funksjonshemninger, utfordre fastlagte og trange sosiale rammer og bidra til kunstnerisk og åndelig refleksjon, sier hun.

Hvem er normal?

Hvem er normal og hvem er tullete? Og hvem har makt til å definere normalitet? Dette er tema i Theater Thikwas siste scenesuksess, «Maison de Sante», et stykke bygd på en fortelling av Edgar Allan Poe.

De funksjonshemmede skuespillerne fra Thikwa spiller sammen med ensemblet Theater zum Westlichen Stadthirschen, et teater som er kjent for å bruke avanserte litterære tekster. En uvanlig samproduksjon, som har vakt begeistring i kulturbyen Berlin.

Handlingen foregår ved det fjerntliggende slottet Maison de Sante i Sør-Frankrike i 1830. En ung medisinstudent fra Berlin er på vei til slottet, fordi han har hørt at det drives moderne, human behandling av mennesker med ulike psykiske funksjonshemninger her.

Den ledende legen lover omvisning neste dag. Men først inviterer han til middag i fint selskap. Middagen begynner, og dermed opplegg for et scenisk yndlingstema: Forvekslingen og forvirringen. Den unge legen (og publikum) går helt i surr med hvem som er normal og hvem som er gal. For her rabler det litt for alle. Stykket viser hvordan samfunnets verdiskala samt tilfeldigheter avgjør hvem

som er personale, og hvem som er pasient eller såkalt bruker.

I et slikt stykke kan skuespillerne fra Thikwa bidra med egne erfaringer. Noe av poenget med samproduksjonen er at alle skal lære av hverandre. Improvisasjon er en del av det å være på scenen.

- Skuespillerne fra Thikwa kan ofte si noe som ikke var planlagt, men de blir i rollen sin. Derfor er de gode skuespillere, sier Antje Grabenhorst, ansvarlig for pressearbeidet ved Thikwa.

Hun sier de hadde leid spillelokalet lenger om de hadde visst at det ble full sal hver kveld. Nå settes stykket opp på nytt. Til sommeren og høsten skal de også spille andre steder i Tyskland.

- Min drøm er dessuten å reise på turne til Norge, sier Antje.

Krangler med boligen

Theater Thikwa ønsker å konsentrere seg om kunsten. Men mye tid går med til krangel med personalet ved skuespillernes boliger.

Når applausen i teatret er stilnet, må mange skynde seg hjem, fordi de er underlagt strenge regler for når de må være inne. Peter og Torsten har egne boliger. Selv om de trenger en viss bistand i daglige gjøremål, kan de selv avgjøre når de kommer og går. Men mange bor i fellesbolig - «Wohnheim» eller «Wohngemeinschaft» med ulike kombinasjoner av heltids eller deltids omsorg. Problemet er at beboerne må tilpasse seg personalets behov.

- Det kolliderer med teatrets prøve- og spilleperioder, sier Gerlinde. For eksempel krangler de om når skuespillerne skal ha sin seks ukers lovpålagte ferie. I et ensemble på 19 er det umulig å ha ferie til forskjellige tider. Thikwa har avgjort å stenge tre uker i august, slik det er vanlig ved andre teatre. Men boligen kan derimot ha bestemt at beboerne skal ha felles ferie i oktober, fordi det da passer personalet å arrangere en gruppereise.

- Hvem andre må spørre huset sitt når de får lov til å ta ferie, spør Gerlinde. - Vi oppfatter oss som et profesjonelt teater, som trenger et komplett ensemble. Da er det meningsløst at skuespillerne må ta ferie når det passer omsorgspersonalet.

Selv om det ligger utenfor hennes oppgaver, kjører hun nå en hard kamp for flere av skuespillerne, for at de skal få et mer selvstendig liv. En av kampene er nettopp kronet med seier. Den gjelder Janette, som er Thikwas ansikt utad på plakaten for «Maison de Sante». Etter tre års krangel får Janette nå lov til å reise alene til og fra boligen.

- I samfunnet ellers definerer folk seg gjennom arbeidet, og tilpasser ferien etter behovene der. Når det gjelder utviklingshemmede er det omvendt, de må tilpasse seg personalets behov. Det er feil, sier Antje, som har engasjert seg i debatten om utviklingshemmede og arbeid:

- Vi tar som en selvfølge at topplederen i en bedrift får personlig assistanse i en rekke gjøremål. Slik assistanse bør være naturlig for mennesker med en funksjonshemning, sier hun.

Omfattende brukerundersøkelse om spesialundervisning etter enkeltvedtak: **Foreldre sier nei til spesialskoler**

Tekst og foto: Bitten Munthe-Kaas

- Foreldre ønsker ikke spesialskole for sine barn som trenger tilrettelagt opplæring etter enkeltvedtak. De ønsker heller ikke at spesialundervisningen enten skal foregå innenfor ordinære klasser eller i segregerte løsninger. I stedet ønsker de en blanding med fleksible og kombinerte organisatoriske løsninger.

Professor i sosiologi ved Høgskolen i Vestfold og seniorforsker Jens B. Grøgaard ved Studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP) har på oppdrag av Utdanningsdirektoratet foretatt en brukerundersøkelse om elever som får spesialundervisning etter enkeltvedtak i samarbeid med forskningsleder Eifred Markussen og forsker Ida Hatlevik (NIFU STEP). Undersøkelsen kom i stand på bakgrunn av FFOs krav til statsbudsjettet for 2003.

Grøgaard viser til at lærere og foreldre ved de i alt 92 barne-, ungdoms- og videregående skolene i de fem fylkene som deltok i undersøkelsen, er opptatt av lærer-elev-relasjonen og behovet for i større grad å bli hørt.

- De vil selv medvirke i forbindelse med planlegging av opplæringsplaner og undervisningsopplegg, og ønsker å være med som likeverdige aktører i hele prosessen.

- Er du overrasket over at det kun var syv prosent av foreldrene som hadde kjennskap til hva Statlig spesialpedagogisk støttesystem står for og hvilke tjenester det tilbyr?

- Det forundrer meg litt. Men en

Jens B. Grøgaard

forklaring er nok at Statped fortrinnsvis skal gi tilbud til de svakeste elevene. Foreldre som har hatt sine barn på opphold ved et av støttesystemets kompetansesentre, er til gjengjeld fornøyd med disse tjenestene.

PP-tjenesten

På spørsmål om hva han mener om at bare en av ti lærere i undersøkelsen synes oppfølgingen fra PPT er god nok overfor elever som trenger ekstra oppfølging, svarer Grøgaard at han også er overrasket over det.

- Selv om både skoleledere, lærere og foreldre lenge har etterlyst større grad av førstelinjefokus i denne

sammenheng, var andelen tilfredse lærere svært lav. Lærerne stiller seg kritiske til PP-tjenestens arbeidsform som i for stor grad foregår på såkalt "systemnivå". Det kan kanskje ha sammenheng med at det utredes for mye og fokuseres for lite på det som skjer i tilknytning til selve spesialundervisningen. Denne arbeidsformen mener lærerne gir for lite relevant støtte i forhold til den enkelte elevs problemer.

Grøgaard påpeker at lærerne etterlyser medarbeidere i PPT som i større grad opptrer der elevene og lærerne er - for eksempel ved å observere i klasserommet og samtale direkte med den enkelte elev og hans eller hennes foreldre.

- Vi har imidlertid også intervjuet lærere som har kontakt med ansatte i PP-tjenesten som arbeider utadrettet på denne måten. Deres bistand blir beskrevet som både adekvat og nyttig. Dette bør nok PPT ta som en utfordring. Det handler ikke om hva slags vansker barnet har - men om selve arbeidsformen, presiserer Jens

Leder av NFUs skolepolitisk utvalg: – Jeg er ikke overrasket!

- Jeg er ikke overrasket over at 75 prosent av elevene i denne brukerundersøkelsen som får spesialundervisning både i og utenfor klassen er mer fornøyd enn de som får det via segregerte opplegg. NFU ønsker nettopp fleksible løsninger. Utfordringen nå blir å gripe fatt i de 25 prosentene som er misfornøyd.

Leder av NFUs skolepolitiske utvalg, Steinar Sandnes synes det er interessant at elevenes misnøye i hovedsak handler om hvor flaut det er å få mer oppmerksomhet fra de voksnes side og å bli tatt ut av klassen. – Dette rammer elever med sosiale vansker særlig hardt – og spesielt jenter – som i verste fall blir preget av det resten av livet. Disse resultatene er for øvrig i tråd med en undersøkelse ved Møreforskning for ca. ett år siden.

Sandnes minner samtidig om at spesialundervisning uansett er en form for tilpasset opplæring som alle elever har krav på. – Noen må imidlertid ha det i en spesiell form. Nettopp derfor er det viktig at de får det på en måte som gjør at kravene til rettsikkerhet er oppfylt. Det vil si i enkeltvedtaks form som gjør at pårørende eller elevene selv i følge forvaltningsloven kan anke hvis opplæringstilbudet av en eller annen grunn ikke ivaretar deres behov.

Det er også interessant at lærernes oppfatning om det faglige utbyttet av spesialundervisningen i denne undersøkelsen er i samsvar med

det elevene og foreldrene mener. – Lærerne etterlyser også flere spesialundervisningstimer. De fleste foreldrene mener samtidig at lærernes kompetanse i denne sammenheng burde vært bedre – noe som for øvrig er helt i tråd med NFU's syn.

Det man kan si i forlengelsen av denne undersøkelsen er at spesialundervisningen har vært for privatisert, fortsetter Steinar Sandnes. Han etterlyser kvalitetssikringssystemer som sikrer at spesialundervisningen får den kvaliteten den skal ha. – Lærerne får dermed ikke hjelp til å korrigere seg selv. De kan i for stor grad trekke seg tilbake på et rom med en elev som har fått et enkeltvedtak – uten at skolesystemet vet hva slags undervisning som skjer der og kvaliteten på den.

Statped

- Er du overrasket over kritikken som kommer fram i undersøkelsen mot Statped?'

.- Det er klart at når bare syv prosent av foreldrene kjenner til Statpeds tjenester, så betyr det at systemet i beste fall har et markedsføringsproblem. Men det verste er at systemet arbeider på en måte som gjør at foreldrene ikke legger merke til det. Dette er også trist for samfunnet som har satset enormt på disse tjenestene. Vi må nå forvente at Statped viser en ydmykhet overfor den flengende kritikken som kommer fram i denne brukerundersøkelsen – og tar kon-

sekvensene av den.

Sandnes er også opptatt av lærerne som har så lite utbytte av PP-tjenesten.

- Det er alvorlig når de gir uttrykk for at tjenesten har så vidt lite innvirkning på elevenes opplæringstilbud. Dette må PP-tjenesten ta inn over seg. Jeg er samtidig ikke overrasket over at kritikken mot PP-tjenesten er så vidt sterk. Lærerne var heller ikke fornøyd med utbyttet av SAMTAK-prosessen.. NFU mener prinsipielt at tjenester skal være så nær brukerne som mulig. Derfor så vi i sin tid med glede på at de 300 stillingene fra Statped ble overført for å styrke PP-tjenesten. Men så ble PP-tjenesten også omorganisert – blant annet i form av regionale stillinger mot kommunene. Det resulterte i praksis at PP-tjenesten ble svekket.

NIFU-STEP-undersøkelsen bekrefter i tillegg og nok en gang at elever og foreldre i for liten grad får være med på utformingen av opplæringstilbudet. Opplæringsloven er imidlertid klinkende klar på dette punktet, og sier at både foreldre og elever som er modne nok, selv skal tas med på råd og at det skal legges stor vekt på hva de mener. Likevel utarbeides det sakkyndige vurderinger og rapporter som så forelegges de det gjelder for godkjenning – uten at de har fått være med på prosessen overhodet. Dette er et klart lovbrudd, presiserer Steinar Sandnes.

Oppdiktet og sant

Hverdagsliv i familier med utviklingshemmede barn består av fire fortellinger som gir innblikk i ulike sider ved det å være en uvanlig familie. Bakgrunnen for boka er en undersøkelse forfatterne Kjersti Tytingvåg Rogne og Berger J. Hareide foretok for et par år tilbake. De fulgte 19 familier med funksjonshemmede barn over noen år. Et resultat av dette arbeidet er samlivskurset for foreldre med funksjonshemmede barn: Hva med oss?

Kjersti Tytingvåg Rogne
og Berger J. Hareide
Hverdagsliv i familier med utviklingshemmede barn
Kommuneforlaget 2004
ISBN 82-446-0884-6

Omtalt av Vidar Haagensen

Fire fortellinger med hver sin etterskrift rommer en hel verden av bekymringer, gleder, sorg og utfordringer. Boka om hverdagslivet i den uvanlige familien gir tid for ettertanke og grunnlag for diskusjoner.

Med utgangspunkt i samtaler med foreldre til funksjonshemmede barn har forfatterne av *Hverdagsliv i familier med utviklingshemmede barn* skrevet fire fortellinger om familier med utviklingshemmede barn. Fortellingene er svært ulike i form og innhold. Det er stemmene til foreldre, søsken, utviklingshemmet selv og hjelpepersoner som forteller om hverdag med monotoni og oppmuntringsglimt. Vi møter foreldre i ulik alder og utviklingshemmede i ulike livsfaser.

Den første fortellingen møter et eldre foreldrepar som har sin voksne utviklingshemmede boende hjemme, men tiden er moden for Håkon til å flytte i eget hjem. Vi følger foreldrenes tanker om sin sønn og får oppleve hvordan løsrivelseprosessen er for de. Vi blir kjent med sorgen som kom med tapet av drømmen om odelsgutten som skulle ta over gården de bor på.

Andre fortelling er fortalt gjennom en søsters opplevelse av å få en utviklingshemmet bror. Den tar opp velkjent søskenproblematikk om mangel på tid til å gi oppmerksomhet og hvordan søsken får en omsorgsrolle i familien.

Tredje fortelling handler om blant annet om hvordan parforholdet kommer langt ned på prioriteringslista og hvordan slitasjen i hverdagen og i konflikt med hjelpeapparatet smitter over i samlivet.

Siste fortelling er fortalt gjennom ei utviklingshemmet jentes øyne, hennes lærer i skolen, foreldrene, samarbeidet mellom dem. Den forteller om Thea som begynner på folkehøgskole og hva det gjør med henne og foreldrenes samliv.

Boka anbefales på det varmeste. Den er godt skrevet og får fram de viktige nyansene i en tilværelse som balanserer mellom sorg og glede. Den får fint fram hvordan ulike generasjoner og folk med ulik bakgrunn takler hverdagen og de store utfordringene de møter. De gjentatte problemstillingene og utfordringene for foreldre, søsken og utviklingshemmede selv blir godt illustrert.

Boka kan være bra å lese for å reflektere over hvordan du og din familie takler hverdagene, eller den kan være ett godt samtaleemne i organisasjonssammenheng.

En bok om familier med funksjonshemmede barn er kommet. Den har fire oppdiktete fortellinger. De forteller om hvordan

det er å være far, mor, søster eller bror i en familie med utviklingshemmet barn. I korte etterord til hver fortelling skriver

forfatterne om hvilke sorger og gleder familiemedlemmene opplever.

En tjenestenyter?

Boka tar opp spørsmål knyttet til selvbestemmelse og brukermedvirkning for utviklingshemmede og demente. Forfatterne av artikkel-samlingen mener at graden av innflytelse over tjenesteytelsen er en viktig forutsetning for å skape tjenestenytere. Nyordet tjenestenyter brukes om både tjenestemottaker og tjenesteyter som i praksis klarer å ivareta sin egen og hverandres selvbestemmelse og personlige utvikling. Temaet drøftes med ulike innfallsvinkler. Blant annet ser en artikkel på utviklingen i miljøarbeidet fra instruks til samhandling.

Aud Selboe, Leif Bollingmo og Karl Elling Ellingsen (red.)
 Selvbestemmelse for tjenestenytere
 Gyldendal Akademiske 2005
 ISBN 82-05-34274-1

Dårligere tilbud til eldre utviklingshemmede

Boka er en rapport som er basert på en kartleggingsundersøkelse av levekår og boforhold til mennesker med utviklingshemming som ble boende i vertskommunen etter ansvarsreformen. Den ser på hvordan aldring påvirker behov for tjenestetilbud og hvilke utfordringer vertskommunene stilles overfor med en "eldrebølge" av utviklingshemmede. Undersøkelsen finner at fire av ti trenger oppfølging nesten hele tiden, men den finner ingen klar sammenheng mellom alder og hjelpebehov. Et viktig funn er derimot at tjenestetilbudet blir dårligere med økt alder.

Ellen Desirée Bugge og Kirsten Thorsen
 Utviklingshemming og aldring
 Utfordringer når vertskommunebeboerne blir eldre.
 Levekår og livssituasjon
 Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens 2004
 Kan bestilles på telefon 33 34 19 50

Dette er den første delen i en artikkelserie på fire, hvor målet med de tre første artiklene er å presentere innholdet i ytelsene Pleiepenger, Hjelpetønad og Omsorgslønn. Den siste artikkelen vil ta for seg forholdet mellom ytelsene og noen mer rettspolitiske betraktninger om reglene og praktiseringen av disse.

Sykepenger – omsorgsyters "syke"

Pleiepenger skal gi kompensasjon for tapt arbeidsinntekt når foreldre må være borte fra arbeid for å ivareta kontinuerlig tilsyn og pleie av syke barn i kritiske, eventuelt livstruende perioder. Dette i motsetning til hjelpetønad som tilstås ved særskilt behov for tilsyn og pleie på grunn av varig sykdom, skade eller lyte.

Pleiepenger til den som yter omsorg for et barn som er innlagt i helseinstitusjon – folketrygdloven § 9-10

Den som har omsorg for barn under 12 år som er eller har vært innlagt i helseinstitusjon, kan få pleiepenger fra trygden fra åttende dag. Det er vilkår at barnet trenger kontinuerlig tilsyn og pleie fra en av foreldrene/ omsorgsperson. Det kan ikke gis pleiepenger til begge foreldrene samtidig etter denne bestemmelsen. Dersom barnet er kronisk sykt eller funksjonshemmet, gjelder retten til barnet fyller 18 år. Dette er en bestemmelse som er aktuell når barnet ikke allerede fyller vilkårene i § 9-11, som er referert nedenfor.

Pleiepenger til et medlem med omsorg for et alvorlig sykt barn – folketrygdloven § 9-11

Denne formen for stønad kan ytes fra første dag. Pleiepenger etter § 9-11 kan dessuten ytes til begge foreldrene samtidig, både når barnet er innlagt og når pleien foregår i hjemmet. Det er ikke noe krav etter denne bestemmelsen at barnet først må ha vært innlagt i helseinstitusjon for å få rett til stønad for å pleie barnet i hjemmet. Bestemmelsen omfatter alle barn under 18 år med livstruende

eller annen svært alvorlig sykdom eller skade. Også omsorgen for en psykisk utviklingshemmet person som har en livstruende eller annen svært alvorlig sykdom eller skade, gir rett til pleiepenger etter § 9-11 uten hensyn til aldersgrensen, begrunnet i at disse har et særlig behov for sine foreldres omsorg når de er livstruende eller alvorlig syke.

Gjennom trygderettspraksis har det tvunget seg fram muligheter for å få graderte pleiepenger, men dette vil normalt bare godtas i kortere perioder, for eksempel ved overgang til barnehage eller skole. Dersom foreldrene ønsker å dele rettighetene mellom seg er det ikke noe i veien for å gi graderte ytelser slik at de til sammen gis 100 % pleiepenger.

Omsorgen for barnet – hvor stort må pleiebehovet være?

Det er et vilkår for å få rett til pleiepenger at medlemmet har omsorgen for barnet og at vedkommende av hensyn til barnet må oppholde seg ved helseinstitusjon eller pleie barnet i hjemmet.

Nærmere om sykdomskravet Stønadsretten er begrenset til den perioden hvor sykdommen eller skaden er livstruende eller svært al-

vorlig. Hvis situasjonen stabiliserer seg vil det ikke lenger kunne ytes pleiepenger etter § 9-11. Stønad vil da kunne ytes etter § 9-10 i tilknytning til innleggelse i helseinstitusjon.

For funksjonshemmede barn gis stønaden når barnet er innlagt i sykehus dersom sykdommen er livstruende eller svært alvorlig, og i kritiske perioder ved pleie i hjemmet når en av foreldrene må være hos barnet på grunn av funksjonshemningen og dens behandling.

Det gis også pleiepenger når barnet har psykisk lidelse som er livstruende eller svært alvorlig. Dette vil være tilfellet når barnet er i en suicidal eller selvmutilerende tilstand eller i en så alvorlig tilstand at barnet av andre grunner trenger kontinuerlig tilsyn, enten i institusjon eller i hjemmet.

Minstekrav til lengde på omsorgsbehovet

Tidligere var det et vilkår for rett til pleiepenger etter § 9-10 at barnet hadde vært innlagt i helseinstitusjon i mer enn 7 kalenderdager. Fra 1 juli 2003 er det nok at pleiebehovet strekker seg over mer enn 7 kalenderdager for at man har krav på rettigheten. Bakgrunnen for denne

pengere rettigheter”

endringen er at moderne medisinske behandlingsprinsipper innebærer stadig kortere liggetid i sykehus og utstrakt bruk av poliklinisk behandling. Dette har medført at flere og flere har falt utenfor pleiepengeordningen.

Det er videre et vilkår at den som mottar pleiepenger oppholder seg sammen med barnet på sykehuset, men det stilles ingen øvrige krav til foreldres tilsyn og pleie ved innleggelsen. Det kreves heller ikke noen særskilt dokumentasjon for at et barn som er innlagt i sykehus har behov for tilstedeværelse av en omsorgsperson.

Stønadstiden for pleiepenger
Pleiepenger ytes så lenge det er nødvendig for behandlingen og rehabiliteringen av omsorgsmottaker. Bestemmelsen ses i sammenheng med at det ved pleie av varig funksjonshemmede barn ytes forhøyet hjelpestønad. Det er i lovens forarbeider uttalt at pleiepenger ikke skal ytes for å dekke inntektstap som følge av et varig pleiebehov hos barnet. I innstillingen før den endelige lovtekst kom det en viktig modifisering som det er verdt å merke seg:

”Komiteen mener foreldre med omsorg for barn som har en livstruende eller annen svært alvorlig sykdom eller skade må gis pleiepenger og omsorgspenger fra folketrygden uten tidsavgrensning.”

Det kan synes som Stortinget har ønsket å gi et signal om å hjemle en rettighet som går lengre enn det departementet la opp til. I en nylig avsagt trygderettskjennelse

ble en mor til et barn på 11 år med Spielmeyer-Vogts sykdom tilkjent pleiepenger. Hun hadde sagt opp sin stilling for å pleie barnet som trengte hjelp til alt. Sykdommen er en svært alvorlig stoffskiftesykdom som medfører raskt progredierende tap av ferdigheter mot fullstendig hjelpeløshet og tidlig død. Sønnen var blitt blind og hadde reduserte motoriske og mentale ferdigheter samt fare for epileptiske anfall. Fylkestyret avsa kravet begrunnet med at pleiepenger ikke ytes til varig tilsyn og pleie, mens trygderetten kom til at moren fylte de generelle vilkårene for rett til pleiepenger som hun også hadde mottatt en kort periode. Retten anså at ved denne progredierende sykdommen kunne pleiepenger ytes så lenge sønnen hadde behov for tilsyn og pleie av moren.

Krav til omsorgsyter/ pleiepengemottaker

Bortfall av arbeidsinntekt
Kravet for å få pleiepenger er basert på de samme prinsippene som for sykepenger. Det er krav om opptjeningsstid og at inntekten årlig har vært på mer enn 50 % av grunnbeløpet (pr 1 mai 2004 minimum 29 389 pr år). For tilståelse av ytelsen kreves det legeerklæring fra den helseinstitusjon som er ansvarlig for behandlingen om at medlemmet må være borte fra arbeidet. Det er ikke noe i veien for at foreldre til barn som er tilstått hjelpestønad, samtidig blir tilstått pleiepenger som kompensasjon for tap av arbeidsinntekt i perioder med nødvendig fravær fra arbeid når vilkårene ellers er oppfylt.

Nærmere om hvilke omsorgspersoner som har rett på pleiepenger

Skilte foreldre kan begge få rett til pleiepenger, selv om den daglige omsorg for barnet i normalsituasjonen ligger bare hos den ene. Videre kan andre enn barnets foreldre få rett til pleiepenger, dersom de helt eller delvis har omsorgen for barnet og hensynet til barnet tilsier at vedkommende bør være til stede. Avgjørende er vedkommendes nærhet til barnet.

En eller begge foreldre

I 2002 kom en lovendring som presiserte at pleiepenger kan gis til begge foreldrene samtidig ved pleie av alvorlig sykt barn i hjemmet – § 9-11.

Som eksempel på hvor dette kan være aktuelt er nevnt et tilfelle hvor barnet kunne være våkent 2 døgn i strekk med kontinuerlig pleiebehov, og at hun ofte fikk epileptiske anfall/kramper i søvne. I slike tilfeller, hvor det ikke syntes mulig for én person å ivareta omsorgs- og pleiebehovet alene, må vilkårene anses oppfylt. Normalt ville det være aktuelt med sykehusinnleggelse med rett til pleiepenger til begge foreldrene. Dersom foreldrene i fellesskap klarer å ta seg av barnet hjemme, vil det i slike situasjoner være uheldig å ”tvinge” dem til å velge sykehusinnleggelse.

Oppsummering

For de som har et dokumentert inntektstap er pleiepenger den offentlige ytelsen som kan gi best kompensasjon til en omsorgsyter. Ut fra rettspraksis og uttalelser fra Stortinget ser vi at dette er en ytelse som i større grad skal vurderes gitt til personer som yter omsorg også i hjemmet for personer med alvorlige funksjonshemminger som medfører et varig omfattende pleiebehov, men som ikke nødvendigvis er livstruende. Dette kan være en spennende og viktig rettsutvikling for mange av NFU's medlemmer.

Advokat Petter Kramås

Spar pengene og støtt NFU samtidig

Tekst og foto: Vidar Haagensen

Ønsker du å spare i aksjer og være sosialt bevisst på samme tid? Da er Banco Humanfond noe for deg. Ved å bli andelseier i fondet støtter du samtidig NFU.

- Hvorfor ikke gi et gavebrev i Banco Humanfond til dine barn, barnebarn eller lignende i forbindelse med dåp, konfirmasjon eller fødselsdager. Da får de en tidlig start på sparingen sin med en bevisst etisk profil, sier Bente Thomassen, i Banco Humanfond.

Banco Humanfond er et aksjefond som bare investerer i etisk forsvarlige investeringer. I praksis vil det si at de selskapene Banco finner attraktive rent finansielt blir analysert i forhold til menneskerettigheter, barnearbeid, arbeidsforhold og bransjetilhørighet. Kriteriene som tar hensyn til selskapets sosiale- og miljømessige krav er fastsatt av FN, mens bransjekriteriet innebærer at fondet avstår fra investeringer i selskap hvor selskapets hovedsakelige virksomhet utgjør alkoholindustri, tobakksindustri og våpenindustri.

Hvert år deler fondet ut to prosent avforvaltningskapitalen til 45 samarbeidende humanitære organisasjoner. Beløpet for året 2004 var på 1.286.344 kroner. Det er den enkelte andelseier selv som velger hvilken organisasjon han eller hun vil støtte.

- Hva sier du til de som er skeptiske til aksjer med bakgrunn i tidligere kursfall i aksjemarkedet?

- Vi har i dag et lavt rentenivå, som det også forventes å bli en stund. Det

er riktignok større risiko forbundet med å spare i aksjefond enn å ha penger på bankkonto. Aksjesparing er ment å være en langsiktig spareform, og vi anbefaler derfor å opprette en spareavtale da det er vanskelig å vite når man skal kjøpe eller selge andeler. Man må akseptere at det kan være litt uro i markedet til tider, men over tid viser det seg at aksjefond gir meget bra avkastning. Det gjelder også for Banco Humanfond som etter fem år ligger høyt oppe når det gjelder avkastning sammenlignet med andre aksjefond, sier Thomassen.

Minsteinnskuddet i aksjefondet første gang er 2000 kroner. Senere er det 200 kroner.

- Hvilke utgifter er det ved å ha aksjefond?

- Ved tegning tar vi 2 prosent av innskudd. Det er et årlig forvaltningshonorar på 1,8 prosent. Innløsningsgebyret for fondet er på et halvt prosentpoeng, forklarer hun.

Bancos overordnede mål er å gi andelseiere best mulig avkastning, selv med samfunnsmessige hensyn i investeringsvalgene. Investeringskapitalen forvaltes av høyt kvalifiserte medarbeidere i ABIF, Banco og ABN AMRO med mange års erfaring innenfor kapitalforvaltning. Banco Humanfond er

- Hvorfor ikke gi det i konfirmasjonsgave, spør Bente Thomassen.

eneste ideelle fond. De øver et påvirkningsarbeid mot selskapene for å opptre etisk forsvarlig og for utvikling av flere etiske kriterier.

NFU har samarbeidet med Banco Humanfond siden 2000. Lenger bak i bladet finner du en blankett for utfylling.

Du kan finne mer informasjon på NFU sitt nettsted eller på Bancos nettsted: www.abif.no Kontakt Banco Humanfond på deres grønne nummer: 800 34 035, eller ta personlig kontakt på telefon 22 00 51 95 for mer informasjon.

Nye fylkesledere

Tre nye fylkesledere og en er tilbake etter "permisjon". Det er noen av resultatene etter fylkesårsmøtene.

NFU Aust-Agder fikk ny leder. Solveig Lohne Ørum tar over ledervervet etter Eirik Nesbu. I Rogaland har fylkeslaget fått en ny leder i Odd Kåre Barkved. I NFU Troms er Solveig Nylund tilbake som leder og i NFU Finnmark er Aud-Inge Onshuus tilbake etter permisjon på grunn av ny jobb.

Da Samfunn for alle gikk i trykken var ikke alle fylkesårsmøtene avholdt. Vi kommer tilbake i neste utgivelse med en gjennomgang av fylkesårsmøtene. På grunn av dette er kontaktinformasjonen på side 35 ikke oppdatert.

- Takk for innsatsen

I Oslo samlet 70 deltakere seg til konferanse 21. april. Den ble arrangert av NFU Oslo og NFU Akershus fylkeslag. I hele landet var lag av NFU aktive fra 18. til 23. april. - Vi takker alle for innsatsen i kampanjeuka, sier Helene Holand.

- Dette er en god start på økt rekruttering, sier forbundsleder Helene Holand.

Da Samfunn for alle gikk i trykken hadde vi ikke fått oversikt over innsatsen og resultatene fra kampanjeuka.

- Vi vil be om tilbakemelding fra lokal- og fylkeslag for å kunne evaluere uka, sier informasjonskonsulent Frode Alne Bolin.

- Dette er en god begynnelse på en mer aktiv verving i organisasjonen. Vi kan ikke vente en stor medlemsøkning som et resultat av uka, men det er et utgangspunkt for videre satsning. Lagene må nå holde potensielle og nye medlemmer varme gjennom nye aktiviteter. Slik kan vi få flere medlemmer på sikt.

En av aktivitetene under kampanjeuka var konferansen til fylkeslagene i Oslo og Akershus. Rundt 70 deltakere var samlet til konferansen "Med funksjonshemming gjennom livet". Frøya teatergruppe åpnet konferansen med deler av en ny oppsetning om det å vokse opp med funksjonshemming. Videre fikk deltakerne blant annet et godt eksempel på barneskolestart fra Nes kommune, innføring i den nye ressursfordelingsnøkkelen for Oslo-skolene og tanker om godt samarbeid mellom foresatte og hjelpeapparatet.

Vi kommer tilbake i neste utgave med en oppsummering av kampanjeuka.

Opplæring i å ledsage

I oktober blir det ledsagerkurs for kursledere arrangert av Studieutvalget. Landsstyret vil arrangere eget kurs for de som allerede er ledsagere i forbundet.

Helga 22. og 23. oktober skal Studieutvalget ha kurs for fremtidige kursledere om ledsagerrollen. Fylkeslagene oppfordres til å finne en person til å delta på dette kurset. Skulle noen fylkeslag ha to personer som ønsker å delta kan dette gjøres etter nærmere avtale. Planen er at de som deltar seinere avholder kurs for ledsagere i sitt fylkeslag eller for lokallag som ønsker slik skoling. Kurset vil være i Oslo. Det er gratis

for fylkeslagene å sende en deltaker. Nærmere invitasjon kommer.

Det er en stadig sterkere erkjennelse av at ledsager er en viktig brikke i det å legge til rette for at medlemmer med utviklingshemming skal kunne være aktive i egen organisasjon. Derfor har medlemmer med utviklingshemming rett på ledsager i egen organisasjon.

Det er i dag flere som er ledsagere for utviklingshemmede. Noen har fått en form for skoling gjennom medvirkningsprosjektet. Nå skal alle aktive ledsagere få opplæring i regi av landsstyret. Den svenske interesseorganisasjonen Föreningen för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna har lenge hatt opplæring for ledsagere. De vil komme og holde kurs for NFU. Dato er ikke satt, men det vil være tidlig på høsten.

Fra medvirkningsprosjektet: Ronald ledsaget av Steinar.

Vellykket skolekonferanse

To hundre deltakere på vellykket skolekonferanse i Kristiansand.

2 og 3. mars arrangerte NFU Vest-Agder i samarbeid med Sørlandet Kompetansesenter, Fylkesmannen i Vest-Agder og Vest-Agder Fylkeskommune en landskonferanse om skole. Elever med utviklingshemming og deres mulighet for god læring var temaet for konferansen. Konferansen ble arrangert på Quality hotell utenfor Kristiansand. Det var rundt 200 deltakere som var ganske godt fordelt mellom foreldre, fagfolk og lærere. I følge evalueringen fra deltakerne var de aller fleste godt fornøyd med konferansen.

Konferansen begynte på onsdagen med foredrag av Hanne Årstad som fortalt fra hennes opplevelser fra skolen. Det var et foredrag som gjorde inntrykk. Videre fikk deltakerne foredrag sett fra lærerens perspektiv, og foreldrenes perspektiv. En engasjert utdanningsdirektør i Vest-Agder forklarte om Stortingsmelding nr 30 Kultur for læring, og vi fikk høre om de utfordringene som skolen står overfor. Siste faglige innslag var 5 ulike parallellseminarer.

Torsdagen begynte med rettigheter, de gode eksemplene og universelle

læremidler. Siste foredrag på torsdagen var en historie om en utviklingshemmet gutt som var inkludert i en vanlig skole på en fantastisk måte. Det var et foredrag som beveget og gjorder et sterkt inntrykk på deltakerne. Konferansen avsluttet med paneldebatt.

Ledsagerkurs
NFU skal holde kurs for ledsagere. Personer som allerede er ledsagere for utviklingshemmede skal på eget kurs. Det svenske NFU skal stå for opplæringen. Det skal være eget kurs for de som skal lære opp nye ledsagere.

Kampanjeuka
Helene Holand takker for innsatsen under kampanjeuka. Nest siste uka i april satset NFU spesielt på medlemsverving. Samfunn for alle hadde ikke oversikt over det som skjedde før vi

gikk i trykken. En aktivitet var en konferanse holdt av Akershus og Oslo fylkeslag. 70 deltakere fikk se Frøya teatergruppe åpne konferansen.

Banco Humanfond
I et aksjonsfond kan du spare penger. Det er ikke like sikkert som sparekonto i banken. Du kan ende med mindre enn du satte inn, men du kan spare mye mer enn i banken. De siste årene har det lønt seg. Banco Humanfond er et aksjefond som setter pengene i

aksjer som er etisk forsvarlig. Det vil si at de følger menneskerettighetene. De sier nei til barnearbeid og krever bra arbeidsforhold. De setter ikke penger i alkoholindustri, tobaksindustri og våpenindustri.

Fylkesårsmøtene
Samfunn for alle kommer tilbake med rapport om alle fylkesårsmøtene i neste nummer. NFU har fått tre nye fylkesledere. Det kunne vi registrere før vi gikk i trykken.

Bjørn Erik Øisjøfoss er død

En fast klippe i fylkeslaget og NFU gjennom mange år, har forlatt oss. Bjørn Erik Øisjøfoss døde plutselig lørdag 19. mars. Han ble 37 år.

Bjørn Erik startet som vara i Akershus fylkeslagsstyret i 1996. Allerede fra starten så vi engasjementet hans og ryddigheten i papirene og møteforberedelsen. Han ringte straks det var noe han lurte på. Etter sitt første landsmøtekurs kom han inn i fylkesstyret og var klar for mange oppgaver som han løste selvstendig eller sammen med andre. Konferanser og landsmøter likte han godt å være med på. Han jobbet iherdig for organisasjonen på alle plan; lokalt, i fylket og gjennom NFUs medvirkningsprosjekt på landsplan. På landsmøtet i 2003 ble han valgt inn som vara til landstyret.

I NFU Akershus kjente vi Bjørn Erik som en trivelig kar med godt humør, vid toleranse og med omsorg for alle. Hans engasjement for organisasjonen var stort. NFU er en viktig organisasjon for alle, var hans klare mening, et sted hvor alle kunne være med, treffe andre, få kunnskap og si sin

mening. Å bestemme var viktig, mente Bjørn Erik som lærte oss at det var to måter å bestemme på: medbestemmelse og selvbestemmelse. Medbestemmelse er fint for da kan man snakke sammen og bli sikker i sin sak.. Men selvbestemmelse var det viktig å jobbe for, mente han.

På våre kurshelger for utviklingshemmede de to siste årene jobbet han sammen med andre utviklingshemmede for å synliggjøre ulike måter å bestemme på. Da var det også så fint å få litt hjelp fra Tom og Torhild syntes han.

I den tiden Bjørn Erik har sittet i fylkeslagets styre er vi mange som har blitt godt kjent med ham. Han trengte litt tid, men han hadde alltid et godt spørsmål eller et godt svar på lur. Vi vil huske ham som en ordensmann og alltid forbredt tillitsvalgt, men først og fremst som en omgjengelig, innsatsvillig og blid kjernekar. I tillegg til styrearbeidet gjorde Bjørn Erik en fin innsats på våre familiekurs. Både foreldre til småbarn og ikke minst søsken syntes det var fint å høre Bjørn Erik fortelle om livet sitt, jobben, vennene, hjemmet og organisasjonslivet som ga ham så mye. Å høre ham fortelle om opplevelser og hvor bra han syntes han hadde det fortalte nye familier om håp og muligheter på en langt bedre måte enn prinsipper og rettigheter kan.

Bjørn Erik var en flott ambassadør for NFU når vi skulle fortelle

om å være utviklingshemmet til andre organisasjoner for funksjonshemmede eksempelvis på samarbeidsmøtene med Blindeforbundet og Handikapforbundet. Derfor ble det antagelig naturlig da han var valgt inn som vara i landstyret å la ham være Norges representant for utviklingshemmede i det nordiske samarbeidet mellom organisasjoner for utviklingshemmede, Nordisk Samarbeidsråd. Dette arbeidet fortalte Bjørn Erik om gjennom egne foredrag i ulike fora. Gjennom ord og bilder forklarte han hvor viktig det var å jobbe for likeverd for alle.

Styret i fylkeslaget vil fremfor alt takke Bjørn Erik for fantastisk innsats i NFUs ånd og takke for at nettopp vi fikk lov til å bli kjent med Bjørn Erik og dra nytte av hans innsats i vårt styre. Samfunn for alle – at alle skal ha samme verdi og tilhørighet til et lokalsamfunn. Det var selvsagt for Bjørn Erik. I tillegg lærte vi mye om livsglede – gripe dagen og mulighetene gjennom gode opplevelser samt bety noe og gjøre en innsats for andre. Det er minner og påminnelser vi alle sammen vil ta med oss videre.

Vi lyser fred over Bjørn Erik Øisjøfoss minne.

Tove-Britt Henriksen
Fylkesleder i Akershus NFU

aktivitetskalender

mai

VERGEMÅL

Kurs

NFU Møre og Romsdal har kurs for hjelpeverger og overformynderiet. Dato/klokkeslett: 25. - 26. mai
Sted: Rica Seilet hotell, Molde.
Kontakt: Svein-Rune Johannessen, tlf 92 08 31 04

FRITID OG KULTUR

Konferanse

NFU Akershus er arrangør og ønsker medlemmer og kommunalt ansatte som arbeider med fritids-tilbud velkomne. Dato/klokkeslett: 27. mai
Sted: Mastemyr, Akershus

FRA FORELDREHJEM TIL EGET HJEM

Kurs

Kurs om å flytte hjemmefra. For foreldre og utviklingshemmede Dato/klokkeslett: 27. - 29.mai
Sted: Salten
Kontakt: Kontakt Borghild Wingan, tlf 952 04 716, nfu-nord@online.no

VIVIL-LEKENE

Idrettsstevne

VIVIL H.I.L. innbyr for 26. gang til Vivil- lekene. Lekene er for mennesker med utviklingshemming. Aktiviteter det konkurreres i er fotball, håndball, boccia, friidrett og svømming. Dato/klokkeslett: 27.-29. mai
Sted: Nadderud Stadion i Bærum
Kontakt: For informasjon se nettsida www.vivilhil.no

juni

SOMMERIDRETTSLEKENE

Stevne

I år skal Sommeridrettslekene for utviklingshemmede holdes i Troms og NFUs fylkeslag er med og arrangerer det. Dato/klokkeslett: 14. - 18. juni
Sted: Bardu
Kontakt: Jan-Kato Utby, tlf 77 18 52 23

juli

SOMMERLEIR

Kulturleir

NFU Akershus har leir for unge og voksne med utviklingshemming. Dato/klokkeslett: 4. - 10. juli
Sted: Trysil

IDRETT FOR BARN

Leir

NFU Akershus, i samarbeid med Akershus Idrettskrets, holder idrettsleir for barn med utviklingshemming fra 6 til 14 år. Dato/klokkeslett: 18. - 22. juli
Sted: Haraldvangen, Hurdal

HOVE

Organisasjonsleir

NFU arrangerer tradisjonen tro leir for medlemmer med utviklingshemming. Påmeldingsskjema kommer i neste utgivelse av Samfunn for Alle. Dato/klokkeslett: 23. - 30. juli
Sted: Tromøya, Arendal
Kontakt: NFU sentralt, tlf 22 39 60 50

Legg Høstkonferansen til Molde!

Nordvestlandets mest spektakulære Kultur- og Konferansehotel

- Kurs/konferanse for inntil 800 personer i plenum
- Tilsammen 169 rom
- Mange spennende aktivitetsmuligheter

RICA Rica Seilet Hotel
Gideonvn. 2 • 6412 Molde
Tlf: 71 11 40 00 • Fax: 71 11 40 01
E-post: rica.seilet.hotel@rica.no
www.rica.no

INTER-SUN A.S.
Verkstedvn. 8 P.Boks 104
1401 Ski

nicole
DAMEKLÆR

Tlf. 64 85 53 00
Fax. 64 87 56 06

RAGNÅ SELLS
EN DEL AV ET KRETSLØP

Tlf. 088 99
www.ragnsells.no
Kildesortering, Containerutleie,
Tømming av kummer og
spyling av gårdsplasser

Aktuell ukeavis

KLAR TALE

www.klartale.no

Avisen alle kan lese

www.klartale.no
svaer@klartale.no

☎ 69 30 09 30

Spar i Banco Humanfond og støtt Norsk Forbund for Utviklingshemmede!

i samarbeid med

Har du bevisste etiske og ideelle holdninger og ønsker å dele litt av dine goder med andre?

Nå kan du spare i Banco Humanfond og samtidig støtte opp om det nyttige arbeidet Norsk Forbund for Utviklingshemmede utfører! Uansett om du sparer langsiktig til deg selv eller dine nærmeste er Banco Humanfond et godt valg. Velkommen som sparer i Banco Humanfond - et alternativ med både hjerte og hjerne!

Fyll ut tegningsblanketten og legg den i posten idag. NB! Skjema samt legitimasjonsdokumentasjon må sendes pr. post ved opprettelse av spareavtale. Ved enkeltstående tegninger kan du benytte fax 22 00 51 05. Dersom du ønsker tilsendt prospekt eller annen informasjon, ta gjerne kontakt med Banco Humanfond, Grev Wedels Plass 9, Postboks 483 Sentrum.

telefon: 22 00 51 01 - e-post: kundesenter@abif.no - nettsider: www.abif.no

NAVN		PERSON-/ORGANISASJONSNR	STATSBORGERSKAP
ADRESSE		TELEFON DAGTID	TELEFON KVELDSTID
TELEFAX	POSTNR	POSTSTED	
BANKKONTO FOR FREMTIDIGE UTbetalinger		VPS-KONTO (HVIS DU IKKE HAR BLIR KONTO OPPRETTET KOSTNADSFRI)	

♥ ORGANISASJONEN DU STØTTER

Den ideelle organisasjonen du støtter ved denne tegningen.

♥ LEGITIMASJONSDOKUMENTASJON

Ved første gangs tegning hos Banco Humanfond må gyldig legitimasjon (pass, bankkort, førerkort) fremlegges.

Oppgi hvilken type som vedlegges:

♥ TEGNING AV ENGANGSBELOP

Minimumsbeløp ved første gangs tegning er kr. 2.000,-. Andelene kjøpes med kurs samme dag som fullmakten mottas, forutsatt at dette skjer innen kl. 11.00. Tegning kan gjøres ved at du gir oss en engangsfullmakt for belastning av din konto. Alternativt kan pengene overføres til fondets bankkonto nr. 1602.45.34328.

ENGANGSFULLMAKT

Jeg gir herved Banco Humanfond fullmakt til å belaste bankkonto nr

for kjøp av andeler totalt kr Kontohavers navn

Sted/Dato Underskrift (må disponere bankkonto)

♥ SPAREAVTALE (SVARKUPONG)

Ja, jeg ønsker å betale andeler i Banco Humanfond med AvtaleGiro (kreditkonto nr. 1602.45.34328).
Minimum sparebeløp er kr. 200,- pr. gang.

Belast mitt kontonr. med kr

hver måned hvert kvartal hver måned med unntak av

Beløpet skal belastes konto den (hver mnd) Første belastningsdato (dag, mnd, år).

Kontohavers navn (benytt STORE BOKSTAVER).

Sted/Dato Underskrift (må disponere bankkonto)

Kid-felt

(fyller ut av Banco Humanfond)

Historisk avkastning er ingen garanti for fremtidig avkastning. Fremtidig avkastning vil blant annet avhenge av markedsutviklingen, forvalters dyktighet, fondets risiko, samt kostnader ved tegning, forvaltning og innløsning. Avkastningen kan bli negativ som følge av kursstap. Valutakursendringer vil påvirke verdien på fondet, dersom underliggende investeringer er foretatt i annen valuta enn det som fondet er notert i. Selskapet er ikke ansvarlig for eventuelle skader eller feil som beror på hendelser utenfor selskapets kontroll. Materialet kan være delvis eller helt basert på informasjon fra tredjepart, informasjon vi anser som pålitelig, dog kan det ikke garanteres at denne informasjonen er korrekt eller komplett. Innholdet i dette materialet er gyldig for den dato som er oppgitt. Materialet skal kun brukes av den som er påtenkte dette, og skal ikke viderefremmes, reproduseres eller helt eller delvis kopieres for noe formål uten samtykke fra Alfred Berg Industrifinans.

Velkommen til
EIKERBUSSEN
TURBILER

Tlf. 90 90 10 52

Besøk oss på: www.eikerbussen.no

En nyttig samarbeidspartner

Næringstunet Nesbyen Tlf. 32 07 27 10
Sjåheimvegen 26 Fax. 32 07 27 12
3540 Nesbyen E-post: firmapost@dcnesbyen.no

Atlungstad Hestesportsenter

2312 Ottestad
Tlf: 62 57 60 58
Tlf. 62 57 84 10 (stallen)

Vi har tilbud om terapiridning, barneridning, ridekurs på alle nivåer og rideleire om sommeren. Kom bare innom for å ta en titt på ponniene og hestene våre, eller se konkurransehester i sving.

Ridning etter avtale.

Vennlig hilsen
Anne og Peder

Ring 77 75 74 00

- Slidedeler
- Rekvisita
- Barnesikring
- Dekk/felg
- Autolakk
- Bilstereo
- Bilpleieprodukter
- Verktøy
- Båtutstyr
- Verktøy
- Bil-/fritidsbatterier
- 3-M-produkter

SE VÅRE ÅPNINGSTIDER

Åpent
Hverdager 08.00-19.00 Bilvarehusene Nor AS
Lørdag 10.00-15.00 Alkeveien 1, 9293 Tromsø
Faks 77 75 74 01

tromso@bilxtra.no • www.bilxtra.no

Telefon: 32 83 00 60

Selger og utfører:

Legging - Sliping - Lakkering - Oljing og luting
Alle typer av tregulv og parkett

Konnerudgt. 6, 3045 Drammen. Fax. 32 83 00 61

**Hjelpemiddelsentralen
I Sogn og Fjordane**

Steinavegen 12, 6800 Førde

Tlf. 57 83 05 00

Fax. 57 83 05 01

Teksttlf Tolk: 57 83 05 02

Teksttlf Hørsel: 57 83 05 03

hms.sognogfjordane@trygdeetaten

aetat

**Aetat
Grenland**

Pb. 1012, 3905 Porsgrunn

Tlf. 35 57 33 00

Fax. 35 57 33 41

Jobb til mennesker
- mennesker til jobben

Volvo Truck Center

Drammen

- Vi støtter det viktige arbeidet NFU gjør.

Avd. Drammen - Lier

Industrigt. 2

Vitbank, Lierstranda

Tlf. 32 84 33 00

En handel å leve med

EiendomsMegler 1

Ringerike

www.eiendomsmegler1.no

Kjøp og salg av bolig handler om tillit

Tlf. 32 10 98 00

eiendomsmegler1.no

Norservice Bil er totalleverandør av tjenester til deg og din bil. Biltilpassing er vårt hovedområde.

Det er viktig at funksjonshemmede får individuelt tilpasset sin hverdag, spesielt i bilsammenheng, der sikkerheten er en viktig faktor. Vi i Norservice Bil har lang erfaring med individuell tilpassing og ombygging av person- og varebiler, uansett funksjonshemming. I tillegg til biltilpassing utfører vi:

Bilombygging	Oppretting
Service	Lakkering
Ordinære reparasjoner	Bilpleie
EU-kontroller	Bilinnredninger

Fysioterapeuter, ergoterapeuter, hjelpemiddelsentraler og trygdekontorer, samt private aktører benytter våre tjenester og vårt utprøvingssenter for biler og utstyr. Spesielt nevner vi Recaro bilstoler, som kan tilpasses individuelt. Har dere behov for gasspedal som betjenes av venstre fot, eller lettere servostyring, elektrisk gass, brems, styring, helser eller andre hjelpemidler utfører vi oppdraget. Kort sagt, vi skreddersyr bilen etter deres ønsker og behov. Vi samarbeider med 34 autoriserte verksteder i Norge. Har du behov for informasjon om deres muligheter til å få dekket ombyggingskostnadene over Trygdesystemet? Vi hjelper deg gjerne.

Kontakt oss på telefon **73 84 29 90** på dagtid eller benytt vår 24-timers vakttelefon **990 41 661** ved nødhjelp.

Vårt hovedkontor er i Trondheim.
Adresse: Jarleveien 12 - 7005 Trondheim

Norservice er en industri- og servicebedrift med 240 ansatte. For ytterligere informasjon se www.norservice.no/bil

**NORSERVICE
BIL**

Skuterud Renhold

Alt innen renhold!

- Hovedrent • Oppskuring
- Tepperens • Byggrenhold

20 års erfaring

Tlf. 32 78 45 33
Mobil 97 51 91 51
Krokvn. 12, 3340 Åmot

**Telemark
Fylkeskommune**

Fylkeshuset, 3706 Skien
Tlf. 35 58 42 00
Fax. 35 58 43 11
www.telemark-fk.no

**Fred
Olsen & Co**

Støtter NFU

Eiendoms- forvaltning A/S

Komediebakken 9, 5010 Bergen
Tlf. 55 90 45 30, Fax 55 90 45 31

TRONDOS

Thonning Ovesensgt. 35 C, 7005 Trondheim, Tlf: 73 84 30 20

Advokat Petter Kramås

ADVOKATFIRMAET HESTENES OG DRAMER & CO

Vi har bred erfaring i saker som gjelder utviklingshemmede:
Sosial- og helsetjenester, trygd, spesialundervisning, erstatning, arbeidsrett, arv og testament mv.

Besøk oss på våre nettsider - www.hestenesdramer.no
Her finner du også nyttig informasjon, artikler og lenker.

Ta gjerne kontakt for en uforpliktende samtale – eller send oss et brev eller en mail!
Ingen kostnader før vi har avtalt oppdrag. Vi kan søke om fri retts hjelp for deg.

HOVEDKONTOR: Møllergaten 4, 0179 Oslo, telefon 24 14 53 50
FILIAL I SON / AKERSHUS: Storgaten 54, 1555 Son, telefon 64 95 04 13
petter.kramaas@hestenesdramer.no

 <p>Akershus</p>	<p>expert </p> <p>Kongsberg Vi støtter NFU lokalt Kom eller ring 32 73 20 90</p>	<p>Eidskog Stangeskovene AS 2230 Skotterud Tlf. 62 83 22 00 Fax. 62 83 22 01 Sagbruk - Høvleri</p>	 <p>Oppland</p>
<p>VOLVO Volvo Finans Norge AS Postboks 580, 1411 Kolbotn Tlf. 66 81 84 00 Fax. 66 81 84 42/43 www.volvofinans.no</p>	 <p>Eiker Gårdssystemer NFU - legg din tur til oss. Søk: www.eikergardsystemer.no Tlf: 32 70 10 33</p>	 <p>KB elektro a.s. Sørbygdav. 30, 2335 Stange Tlf. 62 57 28 58 Fax. 62 57 30 32</p>	<p>Olav Holdal Lastebiltransport 2917 Skrautvål Tlf./Fax: 61 36 37 31 Mob. 99 22 57 62</p>
<p>TAK OG Blikkarbeider KETIL PEDERSEN Bjostad - 1408 Kråkstad Tlf.: 64 86 38 97 - Mobil: 90 79 93 28 MED EGEN LITEN TAKBUTIKK</p>	<p>Røyken Elektriske *Støtter NFU* Besøk oss på: www.roykenelektriske.no</p>	 <p>Hordaland</p>	<p>NORGESFØR A/L Hadeland Kornsilø og Mølle 2770 Jaren Tlf: 61 33 68 20 - Fax: 61 33 68 30</p>
 <p>BYGGMAKKER Ski Bygg A/S Kjøppestadvn. 44, 1400 Ski Tlf. 64 85 46 00 - Fax 64 85 47 50</p>	 <p>TOM'S BILBERGING 3570 ÅL</p> <p>*24timers assistanse* Små og store biler Berging for NAF Tlf: 91 88 10 00 - 32 08 10 00</p>	<p>ALGAARD A-S Ekraveggen 27, 5261 Indre Arna Tlf. 55 39 31 00</p>	<p>Landskapsarkitekt Arne O. Moen Birstrandv. 294, 2837 Birstrand Tlf. 611 40 880 / 975 94 616</p>
 <p>Buskerud</p>	<p>Modum ASVO Besøk oss: www.modumasvo.no *Vi jobber gjerne for deg!*</p>	<p>Espevær Gjensidige Assuranseforening 5444 Espevær. Tlf. 53 42 42 39</p>	 <p>Telemark</p>
<p>Krøderen Elektro *Vi hjelper deg* *Velkommen til: www.krøderen-elektro.no</p>	<p>MYHRE BRODRENE BRØNNBORING Autorisert entreprenør Brønnboring Pb. 1106, Flattum, 3501 Hønefoss Tlf. 32 11 44 80 Fax 32 11 44 81</p>	<p>Haugesund Sparebank Avd. Bømlo 5443 Bømlo Tlf. 53 42 60 70 - Fax. 53 42 60 71</p>	<p>Block Watne Åpningstider: Man.-fre: 8.30-16.00 Heddalsvn. 26, 3674 Notodden Tlf. 35 01 63 30</p>
 <p>Byggmesteren Nybygg - Tilbygg - Rehabilitering Båntjernveien 31, 3514 Hønefoss Tlf. 32 11 15 55 Fax. 32 11 15 56 Mob. 91 65 71 01 E-mail: rk@byggmh.no</p>	<p>Ole Johnny Johnsen Transport Steingt. 19, 3320 Vestfossen Tlf: 906 15 928</p>	 <p>Møre og Romsdal</p>	<p>Ramberghjørnet Service-senter AS Storgt. 91, 3674 Notodden Tlf. 35 01 07 76</p>
<p>Løven Apotek *Ditt Allianceapotek* Hønefoss Støtter NFU arbeidet</p>	<p>Sigdal Blikk og Tak * Takrenner * Takplater * Takstein * Takpapp * Bygningsbeslag * Til avtalt tid * Topp referanser Mobil 928 36 638</p>	<p>Nesset kommune 6460 Eidsvåg i Romsdal Tlf. 71 23 11 00 Fax. 71 23 11 01 www.nesset.kommune.no</p>	<p>Nordland</p>
<p>ONSAKERVIKA CAMPING Ved vakre Tyrifjorden Besøk oss i dag: www.onsakervika.no</p>	<p>Alt i hageutstyr JERNIA Magnussen Storgt. 10 - 3600 Kongsberg Tlf: 32 73 10 62 - 32 73 11 38</p>	<p>Aust Agder</p>	<p>Norlandia Lyngengården Hotell Vollan, 15 8663 Mosjøen Tlf: 75 17 48 00</p>
<p>Lys og Kraft elfag Installasjon a.s. Strandgt. 3, 3513 Hønefoss Tlf: 32 10 99 70 ELFAG - NÅR DU TRENGER ELEKTRIKER</p>	<p>Finnmark</p>	<p>Vegårdshei Sparebank 4985 Vegårdshei Tlf: 37 17 00 60</p>	<p>Beleggsenteret Vakre hjem Søderlundmyra 58, Mo i Rana Tlf: 75 15 25 65 MALING • TAPETER • GULVBELEGG TEPPER • MALERARBEIDE FLISER • PARKETTER Vakre hjem</p>
<p>FARGERIKE Kongsberg *Alt til huset og leiligheten* Tlf: 32 73 11 09 www.fargerike.no</p>	<p>gohelse KIRKENES BANDAGISTFORRETNING A.S. Storgt. 1, 9900 Kirkenes • Tlf. 78 99 00 99 Syke- og helsepleieartikler</p>	<p>ALT INNEN FLISLEGGING</p> <ul style="list-style-type: none"> • baderom • støping av benk • pussing <p>Tlf. 943 37 750 Carl Platovgt. 10, 3511 Hønefoss</p> <p>ARNE JOHNNY ROLID</p>	 <p>Lilleakerv. 2b 0283 Oslo</p> <p>Tlf. 24 09 38 00 www.phizer.no</p>
<p>A1 APOTEK1 BUSKERUD STORSENTER Hverdager: 10.00 - 18.00 Lørdager: 10.00 - 16.00 Tlf. 32 23 10 50</p>	 <p>Hedmark</p>		
<p>HTR ELEKTRO Dagali, 3580 Geilo Tlf. 32 08 98 65 Fax .32 08 98 66</p>	<p>Brødr. Stenskjær A/S 2120 Sagstua Tlf. 91 74 22 45 90 61 54 29/90 61 54 30/90 87 82 01</p>		

 Buskerud	Domaas & Jensen VVS AS Norge gt. 41, 6008 Ålesund Tlf. 70 10 74 50	A/S Snertingdal Auto 2826 Snertingdal Tlf. 61 18 43 35	 Sør-Trøndelag
Bråtabakken Bensin & Service A.S 3300 Hokksund Tlf. 32 75 12 97 Støtter NFU lokalt	Boligsenteret A/S PB. 14. 6067 Ulsteinvik Tlf: 700 18 700	SAMARBEIDENDE REVISORER AS Strandgt. 17. 2815 Gjøvik Tlf. 61 13 41 00	Roan Kommune 7180 Roan Tlf: 72 51 00 00
Midt Nett Buskerud Nedmarken - 3370 Vikersund Tlf. 32 78 32 78	Midthaug Brødrene A/S 6453 Kleive Tlf: 71 20 15 00	Lillehammer Asvo AS Storgt.78. 2609 Lillehammer Tlf: 61 26 94 88	Grønt Miljø Orkdal Blomsterv.6. 7320 Fannrem Tlf: 72 48 52 48 Fax:72 48 44 93
Partner AS •alt innen kontor og data +innstallasjon og service Tlf. 32 27 35 40	Grindvik Bygg A/S 6260 Skodje Tlf:70 27 50 63	 Sogn og Fjordane	BeWi Produkter AS Hamarvik- 7263 Hamarvik Tlf:72 44 88 88 Fax: 72 44 88 99
VA-RA Regnskapsservice 3340 Åmot	COOP GOSSEN 6480 AUKRA Tlf: 71 17 41 89	Holen Installasjon A/S PB.13 6851 Sogndal Tlf: 57 67 75 00	B&B Entreprenør 7290 Støren Tlf:72 43 02 20 Fax: 72 43 02 21
Lund & Reistad AS 3350 Prestfoss Tlf. 32 71 03 91	Wonderland AS Øran vest, 6300 Åndalsnes Tlf. 71 22 78 00 Fax. 71 22 78 01	Østfold	Kolo Veidekke Tromsøjordv.266. 9024 Tomasjord Tlf: 77 75 80 10
Hellik Teigen AS Jern og metallforretning • Bilfrag • Jern • Metall • Bildeler • Vrakpant Tlf. 32 25 27 00 • Værn miljøet!	Romsdal Begravelsesbyrå Brinken 3, 6320 Isfjorden Tlf. 71 22 51 52 Fax. 71 22 51 30	Demokraten Tlf: 69 36 80 00 www.demokraten.no	Anonym Støtte
Grimnes Fjellsprengring *Til avtalt tid* Tlf: 90 89 29 88	Nord-Trøndelag	<div style="text-align: center;"> <p>BYGG OG TØMMERMESTER</p> <h1>Hans Petter Krane</h1> <p>Tlf. 970 98 482</p> <p>Falkev. 19, 3475 Sætre</p> </div>	
Zetterstrøm & Arkvisla AS *Maskiner og Rørpresser* *Rivningsarbeider* Tlf: 995 85 280	maxit Leca Stjørdal Industriv.13 7500 Stjørdal Tlf:74 83 30 40 Fax:74 83 30 60		
Hobbelstad & Rønning AS 3300 Hokksund Tlf. 32 75 30 44	Stjørdalens Blad Tlf. 74 83 95 00 Kjøpmannsgt. 3, 7500 Stjørdal		
Kontormøbler Sundre Møbler 3576 Hol Tlf. 32 08 91 23 900 60 128 Fax. 32 08 83 05	Verdal Kommune Tlf: 74 04 82 00		
 Finnmark	Norlandia Backlund Hotell Kirkegt. 41, 7600 Levanger Tlf. 74 08 16 00		
Rica Hotel Karasjok *mot oss på internett* *Støtter NFU*	 Oppland		
 Hedmark	Hadeland Pb. 227, 2711 Gran Tlf. 61 31 31 31		
Dala Dekk AS Ringsaker. 15, 2380 Brummundal Tlf. 62 34 34 30	Gausdal Fysioterapi 2623 Vestre Gausdal Tlf. 61 22 35 26		
BG Tre AS Solvinv. 223, 2335 Stange Tlf. 62 58 58 00 Fax. 62 58 32 03	Oppland Bygg Consult A/S Strandgt 13 C 2815 Gjøvik Tlf. 61 13 91 00		
Brdr. Skolbekken Malerforretning A/S 2120 Sagstua - Tlf. 952 77 949	Jevnaker Omsorgs- og Rehabiliteringssenter Ole B. Bergsvei 1, 3520 Jevnaker Tlf. 61 31 59 00		
 Møre og Romsdal	G-Sport DOKKA Tlf: 611 11 022		
Ekornes Møbler Bankv. 14, 6200 Stranda Tlf. 70 25 52 00	Lesja Vaskeri 2665 Lesje - Tlf. 61 24 34 69		
SULA KOMMUNE TLF: 70 19 91 00	Nythun Transport Spikarmoen 2900 Fagernes Mob. 992 80 888		

BYGG OG TØMMERMESTER

Hans Petter Krane

Tlf. 970 98 482

Falkev. 19, 3475 Sætre

Skien Kommune

Rådhuset, Pb. 158
3701 Skien
Tlf: 35 58 10 00 - Fax: 35 52 91 30

QUALITY HOTEL

GRAND, GJØVIK
BY CHOICE HOTELS

Jernbaneg. 5
2821 Gjøvik
Tlf. 61 14 00 00
Fax. 61 14 00 01

Badena
VVS OG HYTTEUTSTYR

Badena vvs varehus

Ing. Rybergsgt. 101
3027 Drammen

Tlf. 32 27 60 55
Fax. 32 27 60 61
www.nvs.no

Tom Arne Skuterud Renhold

Omsorgspartner as

Et heldøgns omsorgs-, aktivitets- og opplevelsestilbud innenfor faste økonomiske rammer til omsorgstrengende personer som barn og ungdom, utviklingshemmede, autisme, psykiske lidelser, eller demente med varierende bistandsbehov.

OMSORG - AKTIVITET - OPPLEVELSE

Omsorgspartner a.s - Mosebergveien 10, 3440 Røyken
Tlf. 66 79 41 00 - Faks: 31 27 17 19
Daglig leder Bjørnar Hugo Buøy, mob. 924 37 938
www.omsorgspartner.no

Vi kjører alltid -

hver time
hele døgnet
alle dager
hele året

Ruteopplysning: 177
www.TIMEkspresen.no

TIMEkspresen

Uthvilt frem - uthvilt hjem

nettbuss

Vestlandets ledende ortopediske institutt

*God personlig service.
Erfarne ingeniører, teknikere og
fysioterapeut til din disposisjon.*

Vi har alt innen ortopediske hjelpemidler:

Proteser/ortoser for ben og armer. Ortopedisk fottøy/oppbygg/fotsenger, spesialkorsetter, innleggsåler, kompresjons og støttestrømper, brokk/stomi, bandasjer m.m.

Ta kontakt!

Avd. Haukeland Sykehus
Poliklinikk og hovedverksted, Møllendalsv. 8
Poliklinikk Fylkessykehuset Stord
Poliklinikk på Gamleheimen i Odda
Poliklinikk, Åregjerdet 9A i Ålesund

TELEFON 55 20 64 60

Glidelaken

Letter hverdagen for bevegelseshemmede

Glidelaken for dobbeltseng. Størrelsen på lakenet kan også lages etter ønske.

Glidelaken for enkeltenseng. For brukere som har problemer med å snu seg selv gjør glidelakenet det enklere.

Et hjelpemiddel som gjør det lettere for bevegelseshemmede eller smertepasienter å kunne endre stilling i sengen - alene, eller ved hjelp fra pleiere

- Større bevegelighet
- Behagelig å ligge på
- Dobbel bunn for bedre fasong
- Kan vaskes på 95°C
- Tørkes i trommel
- Forsterket sømmer som ligger skjult
- Leveres til enkeltenseng som standard, bred, lang eller til hel seng
- og til dobbeltseng
- 5 års garanti på sømmer og mot slitasje
- Lagerfører alle modeller
- Leveres med norsk bruksanvisning

Glidelaken kan leveres i følgende modeller:

<u>Art. nr.</u>	<u>Beskrivelse</u>	<u>Glideflate</u>
1083	Glidelaken - STANDARD	B60 x L100 cm.
1505	Glidelaken - BRED	B70 x L120 cm.
1084	Glidelaken - LANG	B60 x L140 cm.
1968	Glidelaken FOR DOBBELTSENG	B130 x L120 cm.
1099	Glidelaken SPESIALSTØRRELSE	B70 x L195 cm.
1968	Stikkklaken	Bredde 90 cm.

Bredden og lengden som er oppgitt på glidelakenet er selve glideflaten. Lakenet er langt nok til å plasseres godt under madrassen for at den skal ligge godt i sengen. **Glidelaken** kan leveres med stikkklaken.

Arcus
Vita as

Pb. 213, 5591 Etne • Tlf. 53 75 77 50, fax 53 75 77 51
firmapost@arcus-vita.no

VAREBESKRIVELSE	Å PRIS	ANTALL
Hefte: En individuell og inkludert hjemmetjeneste	110,-	
NFUs Jubileumshefte 30 år	30,-	
Hjelpevergeordningen	30,-	
Hjelpevergeordningen, medlemspris	15,-	
Tema: Livssituasjonen - 10 år etter reformen (SFA 6/01)	70,-	
Tema: Eget hjem (SFA 1/03)	70,-	
Juridisk artikler (SFA X/03)	50,-	
Video: Helt topp (til leie)	90,-	
Bordvimpel uten fot	100,-	
Bordvimpel med fot	250,-	
Soler i keramikk – serie på tre av Herleik Kristiansen	30,-	
STUDIEMATERIELL		
Håndbøker, hele settet	500,-	
Håndbøker Studieperm ☐ stk Organisasjonsperm ☐ stk	100,-	
Håndbøker, Saksområde 1 ☐ stk 2 ☐ stk 3 ☐ stk 4 ☐ stk.	100,-	
Pengene mine (under revisjon)	35,-	
Kommunevalg	35,-	
Stortingsvalg	35,-	
Seksualitet og samliv del 1	35,-	
Seksualitet og samliv del 2	35,-	
Seksualitet og samliv – veileder for kurslærer	35,-	
Vi og samfunnet	35,-	
Tillitsvalgt i organisasjonen NFU	35,-	
NFU – en organisasjon	35,-	
NFUs prinsippprogram	35,-	
Fra foreldrehjem til eget hjem	35,-	

Gjelder ved både bestilling og innmelding:

Navn: _____

Adresse: _____

Poststed: _____

Ved innmelding

Enkeltmedlem kr. 400,-

Minstepensjonist kr 200,-

Familiemedlem kr 200,-

Barn under 18 år kr 50,-

Fødselsdato: _____ Fylkes- eller lokallag: _____

Sammen med enkeltmedlem (for familie-medlemskap/barn) : _____

Kontakt oss!

Landsstyret

Forbundsleder

Helene Holand
22 39 60 50/91 12 24 59
helene@nfunorge.org

Nestleder

Gunn Strand Hutchinson
91 33 82 99
gunn.strand.hutchinson@hibo.no

Steinar Sandnes

57 00 92 46
steinar.sandnes@c2i.net

Hilde T. Skumsrud

61 17 23 55
hilde-ts@frisurf.no

Alf Anvedsen

52 71 21 27
alf.anvedsen@
haugesund-sparebank.no

Tor Eikeland

90 11 80 75
tor.eikeland@trygdeetaten.no

Kari Melby

33 77 95 65
kar-melb@online.no

Nasjonalt

**Norsk Forbund for
Utviklingshemmede**

Rosenkrantzgt. 16
0160 Oslo
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60

post@nfunorge.org

Bankgiro: 8200.01.93417
Postgiro: 0814.30.50085
NFUs gavefond: 8200.06.35673

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag

Sporveisgaten 10, Etg. 4
0354 OSLO
22 69 54 10
info@nfu-oslo.no

NFU Akershus Fylkeslag

Postboks 33
1914 YTRE ENEBAKK
66 81 90 90/64 92 62 53
tbh@bluezone.no

NFU Østfold Fylkeslag

Vinjesvei 16 A
1605 FREDRIKSTAD
69 31 98 63
nfu-ostfold@fredrikstad.online.no

NFU Hedmark Fylkeslag

v/Eva Olsen Høisveen
Ringsakervegen 38
2380 BRUMUNDDAL
62 34 09 14/48 19 39 60
eo-ho@online.no

NFU Oppland Fylkeslag

v/Anne-Lise Arnkværn
Bankgata 19 g
2609 LILLEHAMMER
61 25 28 10
ala@nesodden.com

NFU Buskerud Fylkeslag

Kontakt ved lokallag

NFU Vestfold Fylkeslag

Baglergt. 3
3111 TØNSBERG
nfu.vf@frisurf.no

NFU Telemark Fylkeslag

v/Anny Andersen
Håkonsgate 9
3660 RJUKAN
35 09 19 07

NFU Aust-Agder Fylkeslag

v/Eirik Nesbu
Nordåsvegen 7f
4760 BIRKELAND
37 27 86 80/90 75 28 27
erik.nesbu@c2i.net

NFU Vest-Agder Fylkeslag

v/Jan Harald Lilledrange
Meiseveien 4
4400 FLEKKEFJORD
38 32 38 69/90 77 26 68
reklame@rt.no

NFU Rogaland Fylkeslag

Ryfylkegt. 22
4014 STAVANGER
51 89 15 50
nfurogaland@tiscali.no

NFU Hordaland Fylkeslag

Teatergt.15
5010 BERGEN
56 14 31 58
nfuhordaland@yahoo.com

NFU Sogn Og Fjordane Fylkelag

V/ Gunhild Skinlo
Boks 118
6821 SANDANE
57 86 54 66/47 60 59 84
gunhildterese@hotmail.com

NFU Møre Og Romsdal Fylkeslag

Postboks 9140
6023 ÅLESUND
70 17 29 15/92 08 31 04
nfumr@adsl.no

NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag

Tjurrupynten 20
7227 GIMSE
72 87 12 66/93 09 28 54
s.nyland@online.no

NFU Nord-Trøndelag Fylkeslag

v/Turid Inderberg
Postboks 304
7600 LEVANGER
95 04 73 13
turid.inderberg@levanger.
kommune.no

NFU Nordland Fylkeslag

Postboks 843
8001 BODØ
75 52 40 48/91 72 47 08
nfu-nord@online.no

NFU Troms Fylkeslag

v/Ellinor Pedersen
Njordsvei 39
9019 TROMSØ
77 67 13 53/98 24 25 92
leder@nfu-troms.org

NFU Finnmark Fylkeslag

v/Anders Vannebo (nl)
Kautokeinoeien 82
9518 ALTA
78 43 34 49/95 91 00 02
andevann@online.no

Kjøp litografier gjennom NFU

Litografiene "drøm" og "hjemme" av kunstneren Anne Kristine Hagesæther er laget i et opplag på 200 eksemplarer.

Anne Kristin Hagesæther er født 1968 i Bergen, Utdannelsen er stort sett fra England og Spania, hun har hatt mange separatutstillinger og vunnet mange priser.

Bildene leveres ferdig Innrammet i gull treramme, glass, syrefri dobbel passepartout og bakpapp, i gaveeske med vitae om kunstneren. NFU selger disse bilder til 900 kroner, et tillegg på 3 prosent avgift til BKH, ekspedisjonsomkostning på 35 kroner og frakt).

Send din bestilling til NFU med navn og adresse